आविष्कार

२०२५–२६

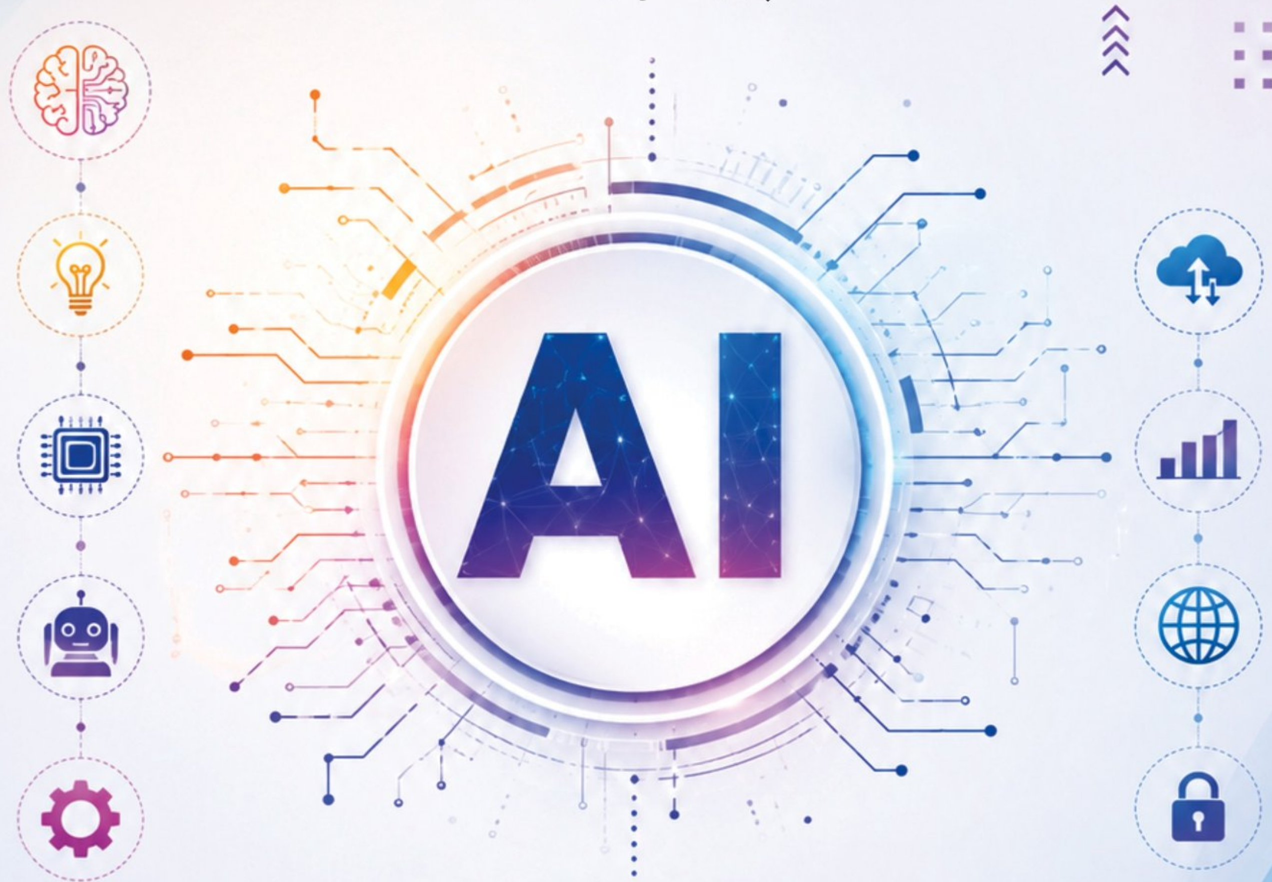

नहि ज्ञानेन सदृशं पवित्रम् इह विद्यते ।

सहकार महर्षी स्व.भास्करराव शिंगणे
कला महाविद्यालय, खामगांव

ACCREDITED WITH GRADE A+ NAAC
CGPA 3.32

संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ अमरावती संलग्नीत

सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालय, कनिष्ठ कला व विज्ञान महाविद्यालय, खामगांव जि. बुलडाणा

।। प्रेरणास्थान ।।

सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे

।। मार्गदर्शक ।।

माजी मंत्री मा. डॉ. राजेंद्रजी शिंगणे

सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालय, खामगांव.

आविष्कार

२०२५-२६

मुख्य संपादक

प्रा.डॉ. हर्षा ढाले

सहसंपादक

प्रा.डॉ. मनोहर वासनिक

संपादक मंडळ

कु. काजल क्षीरसागर (बी.ए. भाग -३)

कु. श्रद्धा गव्हांदे (बी.ए.भाग-२)

कु. योगिता गायकवाड (बी.ए. भाग-१)

रोहित डाबेराव (बी.ए.भाग-१)

मुखपृष्ठ व मुद्रण

उन्हाळे ग्राफिक्स, खामगांव

या अंकात व्यक्त झालेल्या मतांशी संपादक मंडळ सहमत असेलच असे नाही.

सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालय, खामगांव.

आविष्कार

२०२५–२६

संचालक मंडळ

मा.ना.डॉ. राजेंद्रजी भास्करराव शिंगणे	अध्यक्ष
श्री. शंकरराव उत्तमराव जोशी	उपाध्यक्ष
डॉ. सद्गुण गोविंदराव देशमुख	सचिव
डॉ. नीलिमा दिगांबर देशमुख	सहसचिव
ॲड. राजेंद्र भाऊसाहेब कोल्हे	कोषाध्यक्ष
श्री. दिलीप गोविंदराव देशमुख	सदस्य
सौ. रजनी राजेंद्र शिंगणे	सदस्या

संचालित संस्था

सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालय, खामगांव.

सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे कनिष्ठ कला व विज्ञान महाविद्यालय, खामगांव.

सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे माध्यमिक विद्यालय व
उच्च माध्यमिक विद्यालय, बोरजवळा, ता. खामगांव.

स्वातंत्र्य सैनिक प्राचार्य स्व.गो. पू. देशमुख मानवसेवा छात्रालय,
बोरजवळा, ता. खामगांव.

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, खामगांव

सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालय, खामगांव.

महाविद्यालयीन प्राध्यापक

प्रा.डॉ. संजय पाटील	– प्राचार्य
प्रा.डॉ. हर्षा ढाले	– मराठी विभाग प्रमुख
प्रा.डॉ. प्रमोद चव्हाण	– इतिहास विभाग प्रमुख
प्रा.डॉ. नीलिमा देशमुख	– इंग्रजी विभाग प्रमुख
प्रा. डॉ. मनोहर वासनिक	– सहयोगी प्राध्यापक (इंग्रजी)
प्रा.डॉ. दयानंद राऊत	– समाजशास्त्र विभाग प्रमुख
प्रा. डॉ. गणेश विश्वकर्मा	– संचालक, शारीरिक शिक्षण विभाग
प्रा. गोपालकृष्ण राखोंडे	– राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख
प्रा. डॉ. मालती सातव	– अधिव्याख्याता, गृहअर्थशास्त्र (तासिका तत्वावर)

ग्रंथालय विभाग

प्रा. डॉ. संदीप लांडे	– ग्रंथपाल
सचिन पाटील	– ग्रंथालय परिचर

प्रशासकीय विभाग

प्रा.डॉ. संजय पाटील	– प्राचार्य
विशाल वि. देशमुख	– मुख्य लिपीक
धनंजय श्री. महाले	– वरिष्ठ लिपीक
संदीप सु. देशपांडे	– कनिष्ठ लिपीक
चंद्रसिंग सु.तोमर	– शिपाई
प्रमोद पी. पायस	– शिपाई
आनंद दि. चव्हाण	– शिपाई
सचिन श्री. अवताडे	– शिपाई

सचिवांचे मनोगत

सहकाराचं अधिष्ठान असलेले स्व. भास्करराव शिंगणे यांच्या कार्याच्या प्रेरणेतूनच सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे स्मृती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाची स्थापना १९९३ साली झाली. ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना केंद्रबिंदू मानून त्यांचा सर्वांगीण विकास व्हावा या हेतूने २०००–२००१ मध्ये महाविद्यालयाची स्थापना करण्यात आली.

विद्यार्थ्यांच्या अंगी असलेल्या सुप्त कलागुणांचं उत्कट रूप म्हणजेच आविष्कार ! या वार्षिकांकाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना एक वैचारिक व्यासपीठ निश्चितच मिळालेले आहे.

विद्यार्थी, प्राचार्य, संपादक मंडळ, प्राध्यापक वर्ग, कर्मचारी यांच्या परिश्रमातून साकारलेल्या आविष्कार २०२५–२६ या अंकास तसेच विद्यार्थ्यांच्या भावी वाटचालीस मनःपूर्वक शुभेच्छा..!

डॉ. सद्‌गुण देशमुख
सचिव,
सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे
शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ, खामगांव.

प्राचार्यांचे मनोगत

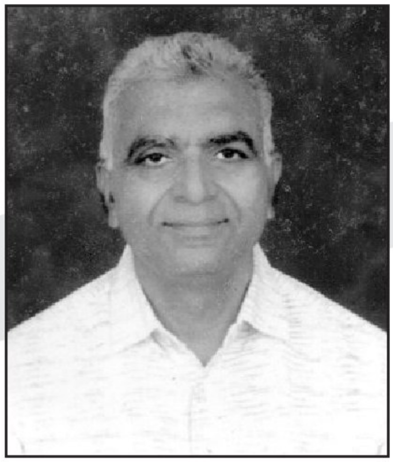

आपल्या महाविद्यालयाचा आविष्कार हा वार्षिकांक सादर करतांना खुप आनंद आणि समाधान होत आहे. दरवर्षी नियमितपणे हा वार्षिकांक प्रकाशित होतो. ही एक महत्वाची बाब आहे. हा वार्षिकांक म्हणजे महाविद्यालयाची ओळख. विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक विकासामध्ये त्यांच्यामधील कलागुणांना येथे वाव मिळत असतो आणि त्यामधून हे विद्यार्थी लिहिते होतात. विद्यार्थी लिहिते होणे म्हणजेच ते विचार करतात. विद्यार्थ्यांनी आपले विचार चिंतन येथे साकारलेले असते. शिक्षणाची हिच तर फलश्रुती असते, नाही का ? या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमधील उर्जा ही सकारात्मकतेकडे प्रवाहित होऊन एक सृजाण नागरिक होण्याचे दृष्टीने ही गोष्ट महत्वाची ठरते. येथे विविध विभागांच्या माध्यमातून राबविलेले विविध शैक्षणिक उपक्रमांसह विद्यार्थ्यांच्या सृजन गुणांचे दर्शन आपल्याला होईल. विद्यार्थ्यांनी उत्तरोत्तर आपल्या नवनिर्मितीक्षम गुणांचा आविष्कार करूण आपल्यासह आपले महाविद्यालय आणि पर्यायाने संपूर्ण समाज यांचेसाठी साह्यभूत व्हावे, ही अपेक्षा

डॉ. संजय पाटील
प्राचार्य,
सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे
कला महाविद्यालय, खामगांव.

संपादकीय

महाविद्यालयीन वार्षिकांक म्हणजे विद्यार्थ्यांच्या सांस्कृतिक, सामाजिक आणि साहित्यविषयक घडामोडींचा आलेख असतो. विद्यार्थ्यांच्या नानाविध कल्पनाशक्तीतून साकार झालेला आविष्कार २०२५– २६ चा अंक वाचकांसमोर सादर करताना मनस्वी आनंद होत आहे.

कृत्रिम बुद्धिमत्ता (A.I.) हा विषय सर्वानुमते ठरविण्यात आला . या एका विषयाला अनुसरून विद्यार्थ्यांच्या मनातील विविध भावना, विचारांच वादळ, भावनिक खळबळ शब्दबद्ध करण्यासाठी आविष्कार या अंकाची निर्मिती. या अंकामध्ये वैचारिक लेख, कविता, चारोळी इत्यादींच्या माध्यमातून कृत्रिम बुद्धिमत्ता (A.I.) या विषयास पूरक असे लेखन विद्यार्थ्यांनी केलेले आहे.

प्रस्तुत अंकासाठी संस्थेचे सचिव मा. डॉ सद्गुणराव देशमुख, सहसचिव प्रा.डॉ. नीलिमा देशमुख यांची प्रेरणा तसेच संस्थेचे सर्व कार्यकारिणी सदस्य, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय पाटील यांचे मार्गदर्शन तसेच महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक आणि शिक्षकेतर कर्मचारी यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा.डॉ. हर्षा ढाले
मुख्य संपादक

अंतरंग

अनु.क्र.	लेख/कविता	पा.क्र.
१	वार्षिक अहवाल	९
	मराठी विभाग	
२	कृत्रिम बुद्धिमत्ता AI मानवाला मिळालेले वरदान	१५
३	कृत्रिम बुद्धिमत्ता विविध उपयोग आणि तोटे	१७
४	गावामध्ये बदल घडविणारे ए.आय.	१९
५	कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि समाज	२०
६	कृत्रिम बुद्धिमत्ता विविध फायदे व तोटे	२१
७	कृत्रिम बुध्दिमत्ता : उपयोग आणि आवश्यकता	२४
८	कृत्रिम बुध्दिमत्ता आणि सामाजिकता	२६
९	डिजिटल फिंगरप्रिंट आणि ए.आय.	२७
१०	कृत्रिम बुद्धिमत्ता आधुनिक युगातील क्रांती	२८
११	कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे फायदे आणि तोटे	३०
१२	कृत्रिम बुद्धिमत्ता काळाची गरज	३२
	इंग्रजी विभाग	
१३	**Annual Report of English Study Circle**	३७
१४	**Artificial Intelligence and Humanity**	३८
१५	**Disadvantages of Artificial Intelligence (AI)**	४३
१६	**Mobile Phone**	४५
१७	**Ethical View of Artificial Intelligence**	४६
१८	**Technology and Human Life**	४८

अनु.क्र.	लेख/कविता	पा.क्र.
१९	**Technology**	५०
२०	**Digital Dawn**	५१
२१	**Artificial Intelligence: The Mind We Made**	५२
२२	**Artificial Intelligence**	५३
२३	**AI and Students**	५४
२४	मराठी वाङ्मय अभ्यास मंडळ	५६
२५	इतिहास विभाग अहवाल	५७
२६	राज्यशास्त्र विभाग अहवाल	५८
२७	समाजशास्त्र विभाग अहवाल	६०
२८	क्रीडा व शारीरिक शिक्षण विभाग	६१
२९	ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र विभाग अहवाल	६२
३०	गृहअर्थशास्त्र विभाग अहवाल	६३
३१	राष्ट्रीय सेवा योजना अहवाल	६५
३२	सांस्कृतिक विभाग अहवाल	६८
३३	राष्ट्रीय छात्र सेना अहवाल	६९
३४	राष्ट्रीय परिषद अहवाल	७०
३५		
३६		
३७		
३८		

संपादक मंडळ

प्रा.डॉ. हर्षा ढाले
मुख्य संपादक

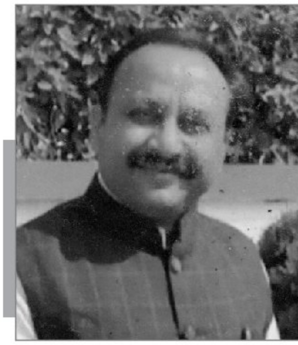

प्रा.डॉ. मनोहर वासनिक
सहसंपादक

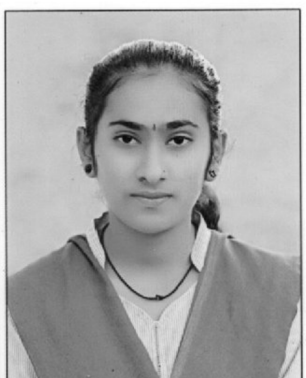

कु. काजल क्षिरसागर
(बी.ए.भाग ३)

कु.श्रध्दा गव्हांदे
(बी.ए. भाग २)

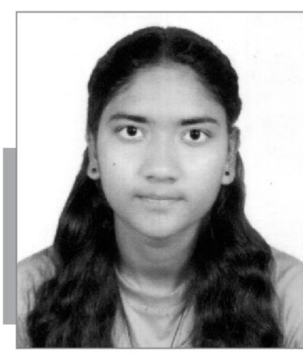

कु. योगिता गायकवाड
(बी.ए.भाग १)

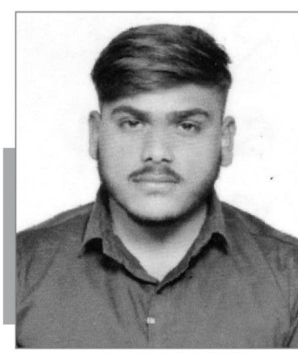

रोहित डाबेराव
(बी.ए.भाग १)

वार्षिक अहवाल

सत्राच्या सुरुवातीला प्रथम वर्षात पदार्पण करणाऱ्या महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांच्या अभिक्रम प्रक्रिया या नावीन्यपूर्ण उपक्रमाने शैक्षणिक वर्षाची सुरुवात होऊन नवीन विद्यार्थ्याला महाविद्यालय जीवनाची ओळख करून देण्यात आली होती.

सर्व विभागांचे विविध उपक्रम राबवून विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक विकासाबरोबरच त्यांचा सर्वांगीण विकास कसा साधला जाईल या अनुषंगाने वर्षभर उपक्रम राबविण्यात आलेत. यामध्ये ग्रंथालय व माहितीशास्त्र विभागाद्वारे संत गजानन महाराज अभियांत्रिकी महाविद्यालय शेगाव येथे शैक्षणिक भेटीचे आयोजन करून विद्यार्थ्यांना ग्रंथालय विषयक विविध बाबींवर प्रात्यक्षिकासह माहिती देण्यात आली. ग्रंथालय शास्त्राचे प्रणेते डॉ. एस. आर. रंगनाथन यांची जयंती साजरी करण्यात आली.

मराठी विभागाद्वारे आंतरराष्ट्रीय मातृभाषा दिन, सावित्रीबाई फुले जयंती तसेच विद्यापीठ स्तरीय आंतर महाविद्यालयीन वादविवाद स्पर्धा, निबंध स्पर्धा इत्यादींचे आयोजन केले जाते.

मराठी राजभाषा दिनाच्या पर्वावर दरवर्षी आमच्या संस्थेतर्फे राज्यस्तरीय वैखरी पुरस्कारांचे वितरण केले जाते.
मराठी विभागाद्वारे दिनांक ३ फेब्रुवारी २०२६ रोजी सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालय खामगाव येथे एक दिवसीय आंतरविद्याशाखीय राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजन करण्यात आले होते. मानवी विकासाचे पैलू: बहुआयामी दृष्टिकोन हा परिषदेचा विषय होता या राष्ट्रीय परिषदेला पंजाब, कर्नाटक, गुजरात तसेच मुंबई, धुळे, अहिल्यानगर, नांदेड, सोलापूर, कोल्हापूर आदी भागातून एकूण २३५ निबंध प्राप्त झाले. परिषदेस विविध महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्राध्यापक व संशोधक उपस्थित होते.

इतिहास विभागाद्वारे इतिहास अभ्यास मंडळाच्या माध्यमातून विविध उपक्रम राबविण्यात आलेत. यामध्ये अतिथींचे व्याख्यान, प्रश्नमंजुषा, सेमिनार आणि समूहचर्चा आयोजित करून विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकास कसा साधला जाईल याबाबत प्रयत्न करण्यात आले.
सांस्कृतिक विभागाद्वारे सामूहिक नृत्य स्पर्धा, एकल नृत्य स्पर्धा, गीत गायन स्पर्धा, एकांकिका तसेच वार्षिक स्नेहसंमेलन आयोजित करून विद्यार्थ्यांच्या सुप्त गुणांचा विकास साधला गेला.

गृहअर्थशास्त्र विभागाद्वारे पोषण मास , प्रथिनेयुक्त नाविन्यपूर्ण पदार्थ बनविणे, आरोग्य तपासणी, पोषण विषयक मार्गदर्शन ,अभ्यास मंडळाची स्थापना आणि पार्ले बिस्कीट फॅक्टरी भेट आदी उपक्रमांचे आयोजन करून विद्यार्थ्यांमध्ये आरोग्य विषयक, व्यवसाय विषयक जागृती करण्यात आली.

राज्यशास्त्र विभागाद्वारे अभ्यास मंडळ स्थापना करून त्यामाध्यमातून एड्स जनजागृती अभियान वंदे मातरम, सामूहिक गान महात्मा फुले डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जयंती, स्वातंत्र्य दिनानिमित्त तिरंगा रॅली इत्यादी उपक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

राष्ट्रीय सेवा योजनेअंतर्गत आंतरराष्ट्रीय योग दिवस, तिरंगा रॅली, शिक्षक दिवस, राष्ट्रीय सेवा योजना दिवस, वृक्षारोपण आणि वितरण वंदे मातरम गान,संविधान दिवस, महापरिनिर्वाण दिवस, राष्ट्रीय युवा दिन, एड्स जनजागरण, शिवाजी महाराज जयंती, संत गाडगेबाबा जयंती तसेच दत्तक गावामध्ये निवासी श्रम संस्कार शिबिर अशा प्रकारचे विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाच्या दृष्टीने विविध उपक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते.

समाजशास्त्र विभागा कडून अभ्यास मंडळाची निर्मिती करून त्या माध्यमातून भारतीय संस्कृतीचा आदर्श ,आदिवासी समाजातील, युवा गृह पद्धती अशा महत्वपूर्ण विषयावर विद्यार्थ्यांचा सेमिनार आयोजित करून विद्यार्थ्यांना विचारप्रवृत्त करण्याचा प्रयत्न करण्यात आला. सामाजिक बांधिलकीची विद्यार्थ्यांमध्ये रुजवणूक होण्याच्या दृष्टीने सांगली,सातारा ,लातूर येथील नुकसानग्रस्त शेतकऱ्यांसाठी मदत फेरीचे आयोजन करून उपविभागीय अधिकारी खामगाव यांच्याकडे ६००० रुपये योगदान सुपूर्द करण्यात आले.

क्रीडा व शारीरिक शिक्षण विभागाअंतर्गत महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांनी क्रॉस कंट्री ,मैदान स्पर्धा, कबड्डी (मुले –मुली) खो–खो (मुले) तलवारबाजी या खेळामध्ये सहभाग नोंदविला. आंतरमहाविद्यालयीन तलवारबाजी क्रीडा स्पर्धेमध्ये धवल साखरकर या विद्यार्थ्याने कांस्यपदक प्राप्त करून महाविद्यालयाच्या लौकिकात भर घातली.

इंग्रजी विभागातर्फे अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन दिनांक १ आक्टोंबर २०२५ आंतरराष्ट्रीय भाषांतर दिवसावर करण्यात आले त्याप्रसंगी प्रश्नमंजुषा स्पर्धा ऑनलाइन आयोजित करण्यात आली होती. तसेच विल्यम शेक्सपियर यांच्या जयंतीनिमित्त ऑनलाइन प्रश्नमंजुषा तयार करण्यात आलेली होती तरी विद्यार्थ्यांनी यामध्ये सहभाग नोंदवला

डॉ. संजय पाटील
प्राचार्य,
सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे
कला महाविद्यालय, खामगांव.

आरोग्य व पोषण विषयक मार्गदर्शन आणि गृह अर्थशास्त्र अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन.

ग्रंथालय व माहितीशास्त्र विभागाव्दारे आयोजित ग्रंथप्रदर्शनीचे अवलोकन करतांना मान्यवर.

दत्तग्राम मांडका येथे रा.से.यो. च्या विशेष श्रमसंस्कार शिबिरामध्ये हळदी – कुंकू कार्यक्रमाचे आयोजन

ग्रंथालय व माहितीशास्त्र विभागाव्दारे आयोजित शैक्षणिक सहल

गृहअर्थशास्त्र विभागातर्फे हस्तकला वस्तुंच्या प्रदर्शनीला भेट

अंतरराष्ट्रीय योग दिवस

प्रथिनेयुक्त
नाविन्यपूर्ण
खाद्यपदार्थ स्पर्धा

सांगली, सातारा, लातुर येथील पुरग्रस्त शेतकऱ्यांसाठी समाजशास्त्र विभागाव्दारे मदत फेरी काढण्यात आली.

वार्षिक स्नेह संमेलनामध्ये
नृत्य सादर करतांना
महाविद्यालयीन
विद्यार्थिनी

मराठी विभाग

लाभले आम्हांस भाग्य बोलतो मराठी
जाहलो खरेच धन्य ऐकतो मराठी
धर्म , पंथ , जात एक जाणतो मराठी
एवढ्या जगात माय मानतो मराठी

सुरेश भट

कृत्रिम बुद्धिमत्ता AI

मानवाला मिळालेले वरदान

आजचे जग वेगाने बदलत आहे आणि या बदलामागे आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स ही एक अतिशय महत्त्वाची शक्ती आहे म्हणजे अशी बुद्धिमान संगणक प्रणाली जी माणसासारखे विचार करू शकते शिकू शकते आणि निर्णय घेऊ शकते शिक्षण क्षेत्रात यामुळे क्रांतिकारी बदल होत असून भविष्यातील शैक्षणिक जग पूर्णपणे वेगळे आणि अधिक प्रभावी होणार आहे. पूर्वी शिक्षण हे फक्त वर्ग खोलीपुरते मर्यादित होते शिक्षण फड्यावर शिकवत आणि विद्यार्थी वहीत लिहीत पण आज यामुळे शिक्षण डिजिटल वैयक्तिक पर्सनलाईज आणि स्मार्ट झाले आहे. स्मार्ट बोर्ड, ऑनलाइन क्लासेस, ई – लर्निंग ॲप्स, वर्चुअल क्लासरूम्स हे सर्व याचेच परिणाम आहेत. त्यामुळे विद्यार्थी कुठेही आणि कधीही शिकू शकतात. सर्वात मोठा फायदा म्हणजे वैयक्तिक शिक्षण प्रत्येक विद्यार्थ्यांची शिक्षणाची गती वेगळी असते. काही विद्यार्थ्यांना पटकन समजतात तर काहींना वेळ लागतो. या आधारित ॲप्स आणि सॉफ्टवेअर विद्यार्थ्यांची क्षमता ओळखून त्यानुसार अभ्यासक्रम सुचवतात ज्याला गणित अवघड वाटते त्याला जास्त सराव दिला जातो आणि तो विषय सोपा वाटतो तो पुढच्या स्तरावर नेला जातो त्यामुळे विद्यार्थी तणाव मुक्तपणे वेगळे आणि अधिक प्रभावी होणार आहे भविष्यात ए. आय. शिक्षकांचा सहकारी बनेल ए. आय. शिक्षकांची जागा घेणार नाही तर त्यांना मदत करेल उपस्थिती नोंद परीक्षेचे मूल्यमापन प्रगती अहवाल तयार करणे अशी कामे यशवंत करू शकतो. त्यामुळे शिक्षकांना विद्यार्थ्यांवर अधिक लक्ष देता येईल शिक्षक आणि विद्यार्थी यांच्यातील संवाद अधिक प्रभावी होईल. यामुळे ऑनलाईन शिक्षण अधिक लोकप्रिय झाले आहे. व्हिडिओ लेक्चर्स, ट्यूटर, चॅटबॉक्स यामुळे विद्यार्थ्यांचे शंका लगेच दूर होतात. ग्रामीण आणि दुसऱ्या भागातील विद्यार्थ्यांनाही दर्जेदार शिक्षण मिळू शकते, त्यामुळे शिक्षणातील असमानता कमी होण्यास मदत होईल.

परीक्षा पद्धतीतही ए.आय. मोठा बदल घडवून आणेल. भविष्यात फक्त पाठांतरावर आधारित परीक्षा न होता कौशल्य आणि विचारशक्ती यावर भर दिला जाईल. या विद्यार्थ्यांच्या उत्तरांचे विश्लेषण करून त्यांची खरी समाज तपासू शकते. तसेच यामुळे करिअर मार्गदर्शन अधिक अचूक होईल विद्यार्थ्यांची आवड क्षमता आणि कामगिरी पाहून या योग्य करिअर पर्याय सुचवेल त्यामुळे चुकीचे निर्णय टळतील आणि विद्यार्थ्यांचे भविष्य उज्वल होईल.

तरी ए.आय. वापर करताना काही आव्हाने आहेत तंत्रज्ञानावर अतिशय अवलंबून राहणे डेटा सुरक्षेचा प्रश्न आणि मानवी मूल्य जपण्याची गरज ही आव्हाने महत्त्वाचे आहेत. म्हणूनच ए.आय. वापर जबाबदारीने आणि संतुलित पद्धतीने करणे आवश्यक आहे. शेवटी असे म्हणता येईल की, ए. आय. आणि शिक्षण याचा संगणक भविष्यातील शैक्षणिक जगाला अधिक प्रगत समावेशक आणि प्रभावी बनवेल योग्य मार्गदर्शन मानवी स्पर्श आणि तंत्रज्ञान यांचा समतोल राखला तर याही शिक्षण क्षेत्रासाठी वरदान ठरेल भविष्यातील शिक्षण अधिक स्मार्ट सुलभ आणि विद्यार्थी केंद्रित असेल आणि त्यामागे याची महत्त्वाची भूमिका असेल.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा इतिहास आणि विकास :

कृत्रिम बुद्धिमत्तेची संकल्पना १९५० च्या दशकात पुढे आली ब्रिटिश गणितं तज्ञ अलन प्युरिंग यांनी पहिल्यांदा विचार मांडला की संगणक विचार करू शकतो का यावर त्यांनी टुरिंग चाचणी तयार केली ज्याच्या मदतीने मशीन मानवी मेंदू सारखी बुद्धिमत्ता दाखवू शकतो का? हे तपासले गेले १९९५ मध्ये जॉन मॅकार्थी यांनी कृत्रिम बुद्धिमत्ता हा शब्द प्रथम वापरला आणि या क्षेत्राला अधिकृत अभ्यास सुरू झाला त्यानंतर संगणकीय शक्ती वाढत गेली. अनेक कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या संशोधनात मोठी प्रगती झाली. आज ए.आय. मोठ्या प्रमाणावर क्रांती विकसित झाले असून ते वैद्यकीय क्षेत्र, औद्योगिक स्वयंचलन, रोबोटिक्स, डेटा विश्लेषण, वित्तीय सेवा, वाहतूक आणि शिक्षण क्षेत्रात मोठी क्रांती घडवत आहे.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेची वैशिष्ट्ये स्वयं अभ्यास क्षमता :

– या प्रणाली अनुभवातून शिकते आणि स्वत:मध्ये सुधारणा करते.

– स्वयंचलित निर्णय क्षमता : संगणक मोठ्या प्रमाणावर माहितीचे विश्लेषण करून झपाट्याने निर्णय घेऊ शकतो.

– डेटा विश्लेषण : मोठ्या प्रमाणात डेटा संकलित करून त्यावर प्रक्रिया करते आणि निर्णय घेते.

– मानवी संपादकाची क्षमता : ए.आय. आधारित चॅट बॉक्स व्हर्चुअल असिस्टंट (Google assistant, Siri, Alexa) माणसासारखा संपाद साधतात.
– स्वयंचलित यंत्रे : यामुळे कारखान्यातील उत्पादन स्वयंचलित झाले आहे, ज्यामुळे वेळ आणि श्रम वाचतात.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे विविध उपयोग :
वैद्यकीय क्षेत्र : कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या मदतीने रोगनिदान अधिक प्रभावी झाले असून कॅन्सर, हृदयरोग यांसारख्या गंभीर आजारांचे लवकर आणि अचूक निदान करता येते तसेच रोबोटिक सर्जरीमुळे अत्यंत अचूकतेने आणि कमी जोखमीनें शस्त्रक्रिया करणे शक्य होते. याशिवाय स्वयंचलित आरोग्य सल्ला या हेल्थ असिस्टंट देणारे आधारित अ‍ॅप्स रुग्णांना घरबसल्या वैद्यकीय मार्गदर्शन आणि सल्ला देतात. ज्यामुळे आरोग्यसेवा अधिक सुलभ आणि वेगवान बनली आहे.

शिक्षण क्षेत्र : कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या मदतीने ऑनलाईन शिक्षण अधिक प्रभावी झाले आहे. कारण ए.आय. वैयक्तिक शिक्षणक्रम तयार करण्यास मदत करते. याशिवाय स्वयंचलित मूल्यमापन प्रणाली परीक्षांचे मूल्यमापन जलद आणि अचूकपणे करू शकते तसेच आभासी शिक्षण म्हणजे व्हर्च्यूअल टीचर्स विद्यार्थ्यांसाठी उपयुक्त ठरत असून ते त्यांच्या शिक्षणाच्या प्रक्रियेत मदत करतात.

वाहतूक आणि स्वयंचलित वाहने : ए.आय.च्या मदतीने स्वयंचलित कार म्हणजे ऑटोनॉमस कार्स विकसित केल्या जात असून टेसला आणि गुगल सारख्या कंपन्या सेल्फ ड्रायव्हिंग कार तयार करत आहेत. याशिवाय ट्रॅफिक व्यवस्थापन प्रणाली ए.आय.च्या साहायाने वाहतूक अधिक प्रभावीपणे नियंत्रण करते त्यामुळे अपघात आणि ट्रॅफिक जाम अधिक होण्यास मदत होते.

बँकिंग आणि वित्तीय क्षेत्र याच्या मदतीने ऑनलाईन बँकिंग सुरक्षित व्यवहार आणि गुंतवणुकीसाठी अचूक सल्ला दिला जातो. तसेच फसवणूक शोधणे म्हणजे फ्रॉड डिटेक्शन आणि रोखणे अधिक सोपे झाले असून आर्थिक व्यवहार अधिक सुरक्षित आणि विश्वासार्ह बनले आहेत, मनोरंजन आणि मीडिया ए.आय.चा उपयोग व्हिडिओ गेम्स चित्रपट निर्मिती आणि संगणक निर्मिती मोठ्या प्रमाणावर केला जातो, तसेच यु ट्युब सारख्या प्लॅटफॉर्मवर ए.आय. वापर करण्याच्या पसंतीनुसार सामग्रीचा स्वयंचलित शिफारस देते. त्यामुळे अनुभव अधिक वैयक्तिक आणि उपयुक्त ठरतो. कृत्रिम बुद्धिमत्तेची आव्हाने आणि तोटे कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या संगणक तंत्रामुळे अनेक आव्हाने आणि तोटे देखील निर्माण होत आहेत सर्वात मोठा धोका म्हणजे नोकऱ्यांवरील परिणाम कारण ऑटोमेशन मुळे उद्योगांमध्ये मनुष्यबळाची गरज कमी होत आहे. त्यामुळे अनेक पारंपरिक नोकऱ्या नष्ट होण्याची भीती आहे. याशिवाय गोपनीयता आणि सुरक्षा धोके यांचा समावेश होते. कारण या आधारित प्रणाली सायबर हल्ल्यांना बळी पडू शकतात आणि वैयक्तिक माहितीचा गैरवापर होण्याचा धोका निर्माण होतो. तसेच नैतिकता आणि जबाबदारी या दृष्टीने विचार केल्यास या चुकीच्या डेटावर आधारित निर्णय घेतल्यास मोठे नुकसान होऊ शकते, याशिवाय जर नियंत्रित यंत्रे आणि रोबोट मानवी नियंत्रणा बाहेर गेले तर त्यांच्या समाजावर गंभीर परिणाम होऊ शकतो. त्यामुळे तंत्रज्ञानाचा जबाब जबाबदारीने आणि योग्य नियमासह वापर करणे अत्यावश्यक आहे.

भविष्यातील शक्यता आणि निष्कर्ष : कृत्रिम बुद्धिमत्ता ही आधुनिक जगासाठी मोठी क्रांती आहे. यामुळे मानवी जीवन अधिक समृद्ध सुरक्षित आणि सोपे झाले आहे. मात्र त्यांच्या योग्य वापरासाठी नैतिकता सुरक्षा आणि मानवी हक्काचे संरक्षण करणे आवश्यक आहे. भविष्यात हा मानवी जीवनाचा अविभाज्य भाग बनेल. परंतु यावर योग्य नियंत्रण ठेवणे ही आपली जबाबदारी आहे.

सलोनी रमेश सदार

B.A. III

कृत्रिम बुद्धिमत्ता विविध उपयोग आणि तोटे

आधुनिक युगातील क्रांती :
तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीने माणसाचे जीवनात मोठे बदल घडवले आहेत. संगणक, इंटरनेट सारखे मोबाईल आणि डिजिटल प्रणाली यामुळे मानवी जीवन अधिक सुलभ झाले आहे. या तंत्रज्ञानाच्या प्रवासात कृत्रिम बुद्धिमत्ता ही आधुनिक आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स : जगासाठी एक क्रांतिकारी संकल्पना ठरली आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्ता म्हणजे संगणक प्रणालीला मानवी बुद्धिमत्ते सारखे विचार करणं शिकवण्यास आणि निर्णय घेण्यास सक्षम बनवणारी प्रणाली, यामध्ये मशीन लर्निंग, डीप लर्निंग, न्यूरल नेटवर्क आणि नॅचरल लँग्वेज प्रोसेसिंग यांचा मोठा वाटा आहे. आजच्या काळात कृत्रिम बुद्धिमत्ता अनेक क्षेत्रांमध्ये उपयोगी ठरत असून ते आपली जीवनशैली बदलत आहे.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा इतिहास आणि विकास :
कृत्रिम बुद्धिमत्तेची संकल्पना १९५० चे दशकात पुढे आली. ब्रिटिश गणिततज्ञ अलन टयुरींग यांनी पहिल्यांदा विचार मांडला की संगणक विचार करू शकतो का ? यावर त्यांनी चाचणी तयार केली त्याच्या मदतीने मशीन मानवी मेंदू सारखी बुद्धिमत्ता दाखवू शकते का हे तपासले गेले. १९५६ मध्ये जॉन मॅकार्थी यांनी कृत्रिम बुद्धिमत्ता हा शब्द प्रथम वापरला आणि त्या क्षेत्रांच्या अधिकृत अभ्यास सुरू झाला. त्यानंतर संगणकीय शक्ती वाढत गेली आणि कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या संशोधनात मोठी प्रगती झाली आज ए.आय. मोठ्या प्रमाणावर विकसित झाले असून ते वैद्यकीय क्षेत्र, औद्योगिक स्वयंचलन, रोबोटिक्स डेटा विश्लेषण, वित्तीय सेवा, वाहतूक आणि शिक्षण क्षेत्रात मोठी क्रांती घडवत आहे.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेची वैशिष्ट्ये :
स्वयं अभ्यास क्षमता :
या प्रणाली अनुभवातून शिकते आणि स्वत:मध्ये सुधारणा करते
स्वयंचलित निर्णय क्षमता :
संगणक मोठ्या प्रमाणावर माहितीचे विश्लेषण करून झपाट्याने निर्णय घेऊ शकते
डेटा विश्लेषण :
या मोठ्या प्रमाणात डेटा संकलित करून त्यावर प्रक्रिया करते आणि निर्णय घेते
मानवी संवादाची क्षमता :
ए.आय. आधारित चॅट बॉक्स व्हर्चूअल असिस्टंट गुगल (गुगल असिस्टंट, सिरी, अ‍ॅलेक्सा) माणसासारखा संवाद साधतात.
स्वयंचलित यंत्रे :
यामुळे कारखान्यातील उत्पादन स्वयंचलित झाले आहे. ज्यामुळे वेळ आणि श्रम वाचतात.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे विविध उपयोग
वैद्यकीय क्षेत्र : कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या मदतीने रोगनिदान अधिक प्रभावी झाले असून कॅन्सर, हृदयरोग यांसारख्या गंभीर आजारांचे लवकर आणि अचूक निदान करता येते. तसेच रोबोटिकमुळे अत्यंत अचूकतेने आणि कमी जोखमीने शस्त्रक्रिया करणे शक्य होते. याशिवाय स्वयंचलित आरोग्य सल्ला देणारे ए.आय. वर आधारित आज रुग्णांना घरबसल्या वैद्यकीय मार्गदर्शन आणि सल्ला देतात. यामुळे आरोग्यसेवा अधिक सुलभाने वेगवान बनली आहे.

शिक्षण क्षेत्र : कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या मदतीने ऑनलाईन शिक्षण अधिक प्रभावी झाले आहे. कारण ए.आय. वैयक्तिक शिक्षण क्रम तयार करण्यास मदत करते. याशिवाय स्वयंचलित मूल्यमापन प्रणाली परीक्षांचे मूल्यमापन जलद आणि अचूकपणे करू शकते. तसेच आभासी शिक्षण व्हर्चूअल टीचर्स विद्यार्थ्यांसाठी उपयुक्त ठरत असून ते त्यांचे शिकण्याचा प्रक्रियेत मदत करतात.

वाहतूक आणि स्वयंचलित वाहने : ए.आय. च्या मदतीने स्वयंचलित कार ऑटोनॉमस कार विकसित केल्या जात असून टेस्ला आणि गुगल

यांसारख्या कंपन्या सेल्फ ड्रायव्हिंग कार तयार करत आहेत. याशिवाय ट्रॅफिक व्यवस्थापन प्रणाली ए.आय. च्या साहाय्याने वाहतूक अधिक प्रभावीपणे नियंत्रित करते. ज्यामुळे अपघात आणि ट्रॅफिक जाम कमी होण्यास मदत होते.

बँकिंग आणि वित्तीय क्षेत्र :

ए.आय. च्या मदतीने ऑनलाईन बँकिंग सुरक्षित व्यवहार आणि गुंतवणुकीसाठी अचूक सल्ला दिला जातो. तसेच फसवणूक शोधणे, फ्रॉड डिटेक्शन आणि रोखणे अधिक सोपे झाले असून, आर्थिक व्यवहार अधिक सुरक्षित आणि विश्वासार्ह बनले आहे.

मनोरंजन आणि मीडिया :

ए.आय. च्या उपयोग व्हिडिओ गेम, चित्रपट निर्मिती आणि संगीत निर्मितीत मोठ्या प्रमाणावर केला जातो. तसेच नेटफ्लिक्स आणि युट्यूब यांसारख्या प्लॅटफॉर्मवर या वापरकर्त्यांच्या पसंतीनुसार सामग्रीची स्वयंचलित शिफारस देते. त्यामुळे अनुभव अधिक वैयक्तिक आणि उपयुक्त ठरतो. कृत्रिम बुद्धिमत्तेची आव्हाने आणि तोटे कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या प्रगत तंत्रज्ञानामुळे अनेक आव्हाने आणि तोटे देखील निर्माण होत आहेत. सर्वात मोठे धोका म्हणजे नोकऱ्यांवरील परिणाम कारण ऑटोमेशन उद्योगांमध्ये मनुष्यबळाची गरज कमी होते आहे. त्यामुळे अनेक पारंपारिक नोकऱ्या नष्ट होण्याची भीती आहे. याशिवाय गोपनीयता आणि सुरक्षा धोके यांचा समावेश होतो. कारण ए.आय. वर आधारित प्रणाली सायबर हल्ल्यांना बळी पडू शकतात आणि वैयक्तिक माहितीचा गैरवापर होण्याचा धोका निर्माण होतो. तसेच नैतिकता आणि जबाबदारी या दृष्टीने विचार केल्यास या चुकीच्या डेटावर आधारित निर्णय घेतल्यास मोठे नुकसान होऊ शकते. याशिवाय जर नियंत्रित यंत्रे आणि रोबोट मानवी नियंत्रणा बाहेर गेले तर त्याचा समाजावर गंभीर परिणाम होऊ शकतो. त्यामुळे या तंत्रज्ञानाचा जबाबदारीने आणि योग्य नियमासह वापर करणे अत्यावश्यक आहे.

भविष्यातील शक्यता आणि निष्कर्ष

कृत्रिम बुद्धिमत्ता ही आधुनिक जगासाठी मोठी क्रांती आहे. यामुळे मानवी जीवन अधिक समृद्ध, सुरक्षित आणि सोपे झाले आहे. मात्र त्याच्या योग्य वापरासाठी नैतिकता सुरक्षा आणि मानवी हक्काचे संरक्षण करणे अत्यावश्यक आहे. भविष्यात हा मानवी जीवनाचा अविभाज्य भाग बनेल. परंतु त्याच्यावर योग्य नियंत्रण ठेवणे ही आपली जबाबदारी आहे.

कृत्रिम बुद्धिमत्ता आपला नवा साथीदार

मनाची बुद्धी अपार
विज्ञानाचा झाला विस्तार ।
संगणकातून जन्म घेतला
ए.आय. साथी नव्या युगाला ।।

विचार करतो, शिकतो नवा
यंत्र झाला आता सखा खरा ।
मानव जसा निर्णय घेतो
तसाच मशीनही विचार करतो ।।

शिक्षण क्षेत्री दिली मदत
विद्यार्थ्यांना मिळाली साथ ।
प्रश्न विचारला त्वरित उत्तर
ज्ञानसागर झाला अपार ।।

शेतीतही केला चमत्कार
हवामानाचा देतो इशारा ।
पिकांवरती रोग ओळखतो
शेतकऱ्यांचा दुःखात उभा राहतो ।।

वाहतुकीत गाड्या धावतात
स्मार्ट सिग्नल रस्ता सांभाळतात ।
जीपीएस ने दिशा दाखवते
प्रवास सोपा सुखात बनवतो ।।

बँकिंग मध्ये सुरक्षितता
सोशल मीडियात नवीन जवळीकता ।
जगातील सारे जोडले जाते
ए.आयमुळे अंतर मिटले ।।

पण काही धोकेही लपलेले
बेरोजगाराची सावट दाटलेली ।
मानव झाला जर आळशी फार
तर भविष्य होईल अंधार ।।

भावना नाहीत यंत्रांमध्ये
नैतिक मूल्य नसतात त्यामध्ये ।
म्हणूनच वापर करावा जपून
मानवतेला नेहमी ठेवावे स्मरून ।।

योग्य मार्गाने दिली साथ
ए.आय. बनेल जीवनसाथ ।
विज्ञानाची ही अद्भुत देणगी
मानवाच्या आजची खरी जाणीव ।।

तरी करू नको अतिरेकी वापर
माणुसकी हरवून नाही हेच उपकार ।
योग्य मार्गाने नेते जर साथ
यावरील खरा मित्र जीवन सर ।।

काजल राम क्षिरसागर
BA III

गावामध्ये बदल घडविणारे ए.आय.

काही वर्षांपूर्वीपर्यंत आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स म्हणजे फक्त मोठ्या शहरांमधील संगणक किंवा रोबोटची संबंधित तंत्रज्ञान असे अनेकांना वाटत होती. पण आज परिस्थिती बदलत आहे आणि बदलली आहे. आता हळूहळू गाव, शेत आणि ग्रामीण जीवनातही पोहोचू लागले आहे. महाराष्ट्रातील अनेक भागांमध्ये शेतकरी, विद्यार्थी आणि शिक्षक ए.आय.च्या मदतीने नवीन मार्ग शोधत आहेत. ज्यामुळे गावातील जीवन अधिक स्मार्ट आणि सोयीचे बनत आहेत.

शेतीत स्मार्ट ए.आय. मदत कशी होते. महाराष्ट्र हे शेतीप्रधान राज्य आहे राज्यातील जवळपास ५५ ते ६० टक्के लोकसंख्या शेतीवर अवलंबून आहे. पाऊस कधी येईल ? पिकांवर रोग येईल का ? किंवा खत किती द्यावे ? या गोष्टी शेतकऱ्यांसाठी नेहमीच मोठा प्रश्न असतात. आज ए.आय. च्या मदतीने या प्रश्नांची उत्तरे मिळू लागली आहेत. उदाहरणार्थ महाराष्ट्रातील काही भागांमध्ये मायक्रोसॉफ्ट आणि इंटरनॅशनल कप रिसर्च इन्स्टिट्यूट फॉर द सेमी ट्राफिक यांच्या सहकार्याने या आधारित शेती प्रकल्प राबविले गेले आहेत. या प्रकल्पात शेतकऱ्यांना मोबाईलवर संदेश पाठवून पेरणीची योग्य वेळ, पाण्याच्या नियोजन आणि खत व्यवस्थापन याबद्दल मार्गदर्शन केले जाते. अभ्यासानुसार काही ठिकाणी उत्पादनात १५ ते २०% वाढ झाल्याने दिसून आले आहे आणि ही खूप महत्त्वाची नोंद आहे.

हवामान अंदाज आणि शेतकऱ्यांची तयारी पाऊस हा शेतीसाठी अत्यंत महत्त्वाचा घटक आहे. आज ए.आय. आणि उपग्रहाच्या मदतीने हवामानाचा अंदाज अधिक अचूक होत आहे. भारतीय अवकाश संशोधन संस्था इस्रोच्या उपग्रहाद्वारे हवामान आणि जमिनीची माहिति गोळा करते. ही माहिती ए.आय.च्या मदतीने विश्लेषित केली जाते आणि त्यातून पावसाचा अंदाज दुष्काळाची शक्यता किंवा परिस्थिती याबद्दल माहिती मिळतील. त्यामुळे शेतकऱ्यांना अधिक तयारी करता येते.

विद्यार्थ्यांसाठी सुवर्णसंधी :
आजचे विद्यार्थी हे उद्याचे वैज्ञानिक अभियंते आणि संशोधक आहेत. तर ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांनी या संगणक आणि विज्ञान यामध्ये रस घेतला तर ते भविष्यात गावासाठी नवीन तंत्रज्ञान तयार करू शकतात. कदाचित उद्या एखादा विद्यार्थी गावासाठी स्मार्ट शेती पावसाचा अचूक अंदाज देणारी प्रणाली किंवा शिक्षणासाठी ए.आय. आधारित साधन तयार करेल. गाव, शेती आणि शिक्षण यांना तंत्रज्ञानाची जोड मिळाली तर ग्रामीण भारताचा चेहरा मोहरा बदलू शकतो आणि फक्त शहरासाठी नाही तर ती गावाच्या विकासासाठी मोठी संधी आहे. योग्य शिक्षण, जिज्ञासा आणि प्रयोगशील वृत्ती असेल तर ग्रामीण भागातील विद्यार्थी या नव्या तंत्रज्ञान क्रांतीचे नेतृत्व करू शकतात.

विद्यार्थ्यांसाठी डिजिटल शिक्षण आणि भूमिका :
ग्रामीण भागाचे विद्यार्थ्यांसाठी एक मोठी संधी निर्माण करत आहे. महाराष्ट्र जिल्हा अनेक शाळांमध्ये आता डिजिटल क्लासरूम आणि ऑनलाईन शिक्षण सुरू झाले आहेत. काही शैक्षणिक ॲप्स याच्या मदतीने विद्यार्थ्यांच्या अभ्यासाची पद्धत समजून घेतात आणि त्यानुसार प्रश्न, सराव आणि व्हिडिओ देतात. त्यामुळे विद्यार्थी स्वतःच्या गतीने शिकू शकतात. आज ग्रामीण भारतातील सुमारे ४० टक्क्यांपेक्षा जास्त विद्यार्थी मोबाईल किंवा इंटरनेटच्या माध्यमातून डिजिटल शिक्षणाचा वापर करत आहेत.

गावातील आरोग्य आणि इतर सेवा :
ए.आय.चा उपयोग ग्रामीण आरोग्य सेवेतही होत आहे. काही ठिकाणी मोबाईल ॲपच्या मदतीने रोगांचे प्राथमिक निदान केले जाते आरोग्य कार्यकर्ते मोबाईलद्वारे माहिती पाठवतात आणि डॉक्टर दूरवरून सल्ला देऊ शकतात. त्यामुळे डॉक्टर कमी असलेल्या भागांमध्येही उत्तम आरोग्य सेवा मिळू शकते.

कांचन प्रकाश वाकोडे
BA II

कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि समाज

मानवाने आपल्या बुद्धिमत्तेच्या जोरावर आजवर
अनेक शोध लावले, पण
कृत्रिम बुद्धिमत्ता ए.आय. हा असा शोध आहे
जो मानवासारखाच विचार करू लागला आहे.

आजच्या २१ व्या शतकात आपण एका अशा युगात जगत आहोत. तिथे तंत्रज्ञान आपल्या अविभाज्य भाग बनलेला आहे. यात सर्वात महत्त्वाची आणि चर्चेत असलेली गोष्ट म्हणजे कृत्रिम बुद्धिमत्ता किंवा आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स सोप्या भाषेत सांगायचे तर जेव्हा एखाद्या मशीन किंवा संगणक मानवाप्रमाणे विचार करू लागते, शिकते आणि निर्णय घेते तेव्हा त्याला कृत्रिम बुद्धिमत्ता असे म्हणतात. आजच्या जगात ए.आय. केवळ एका सॉफ्टवेअरचे नाव राहिलेले नाही, तर ती एक अशी क्रांती आहे. जिने संपूर्ण समाजाचा चेहरा मोहरा बदलून टाकला आहे.

ए.आय.चे स्वरूप आणि व्याप्ती कृत्रिम बुद्धिमत्ता : म्हणजे संगणकाला दिलेली चुकांमधून अशी शक्ती याद्वारे तो स्वतःहून निर्णय घेऊ शकतो चुकांमधून शिकू शकतो आणि क्लिष्ट समस्या सोडवू शकतो. आपल्या हातातील छोट्याशा स्मार्टफोनमधील सिरी किंवा गुगल असिस्टंट पासून ते स्वतः चालणाऱ्या ड्रायव्हरलेस कारपर्यंत ए.आय.चा संचार आहे. वैद्यकीय क्षेत्र डॉक्टरांच्या आधी कर्करोगाचे निदान करणे असो किंवा अंतराळातील गुपित उलगडणे यांनी आपली क्षमता सिद्ध केली आहे.

समाजावर होणारा सकारात्मक परिणाम : यामुळे मानवी जीवन अधिक सुसह्य आणि वेगवान झाले आहे. शिक्षण प्रत्येक विद्यार्थ्याच्या क्षमतेनुसार त्याला शिकवणारे पर्सनलाईज्ड टयुटर्स उपलब्ध झाले आहेत. शेतीमध्ये हवामानाचा अचूक अंदाज वर्तवून शेतकऱ्यांचे नुकसान टाळले जात आहे. उद्योगांमध्ये उत्पादनाचा वेग वाढला असून मानवी चुकांचे प्रमाण कमी झाले आहेत. थोडक्यात सांगायचे तर ज्या कामाला तासनतास लागायचे ते कामे आता काही सेकंदात पूर्ण होतात.

नैतिक आव्हाने आणि भीती : पण प्रत्येक मोठ्या बदलासोबत काही भीती येते यामुळे अनेक पारंपारिक नोकऱ्या धोक्यात आल्या आहेत, अशी भीती समाजात पसरली आहे. डीप फेक सारख्या तंत्रज्ञानामुळे खोट्या बातम्या आणि अफवा पसरवणे सोपे झाले आहे. जे सामाजिक आरोग्यासाठी घातक आहे. सर्वात महत्त्वाचा प्रश्न हा आहे की, जर यंत्रे मानवासारखा विचार करू लागली तर मानवी संवेदनशीलता, प्रेम आणि नैतिकता यांचे काय होणार ? यंत्राला बुद्धी असू शकते पण त्याला हृदय नसते. यंत्राला मेंदू देता येतो पण हृदय नाही आणि बुद्धी देता येते पण संस्कार नाही.

आजच्या २१ व्या शतकात मानवाने विज्ञानाच्या जोरावर एक असं विश्व निर्माण केलं आहे. जिथे यंत्र केवळ माणसाच्या आज्ञा पाळत नाहीत तर ती माणसासारख्या विचारही करू लागली आहे. याच क्रांतीला आपण आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स शेवटी हे एक साधन आहे साध्य नाही, यंत्राला कितीही बुद्धी दिली तरी मानवी संवेदनशीलता, प्रेम आणि नीतीमत्ता याची जागा कोणताही सॉफ्टवेअर घेऊ शकणार नाही. आपण तंत्रज्ञानाचे गुलाम न होता त्याचे स्वामी बनवुन जर कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वापर केला तर हे जग अधिक सुंदर आणि प्रगत होईल, विज्ञानाचा हा प्रकाश मानवाच्या कल्याणासाठीच वापरला जावा हीच काळाची गरज आहे.

निष्कर्ष : शेवटी ए.आय. हे एक साधन आहे सध्या नाही ते मानवाचा पर्याय कधी बनूच शकत नाही. कारण सृजनशीलता आणि भावना ही निसर्गाची केवळ मानवाला दिलेली देणगी आहे. आपण याकडे एक स्पर्धा म्हणून न बघता एक सहकारी म्हणून बघितले पाहिजे. जर आपण या तंत्रज्ञानाचा वापर नैतिकतेच्या चौकटीत राहून केला तर येणारा काळ हा नक्कीच उज्वल असेल, यंत्राला बुद्धी द्या पण माणसाने आपली सद्विवेकबुध्दी हरवू नये. यातच मानवाचे कल्याण आहे.

योगिता शिवाजी गायकवाड
B.A. I

कृत्रिम बुद्धिमत्ता विविध फायदे व तोटे

कृत्रिम बुद्धिमत्ता उद्योगांमध्ये परिवर्तन घडवित आहे. पारंपरिक भूमिकांना बाजूला ठेवून या लोकांसाठी नवीन रोजगाराच्या संधी निर्माण करत आहेत. ए.आय. बद्दल शिकल्याने समस्या सोडवण्याची कौशल्य विकसित होतात. कृत्रिम बुद्धिमत्ता ही दैनंदिन जीवनाचा अविभाज्य भाग बनली आहे. या सर्व कारणांमुळे विद्यार्थ्यांना आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स बद्दल माहिती असणे आवश्यक आहे.

डिजिटल उपकरणे आणि वेगवान इंटरनेटमुळे कृत्रिम बुद्धिमत्ता आपल्या जीवनाच्या एक महत्त्वाच्या भाग बनले आहे. सरकार पासून ते व्यवसायापर्यंत सर्व क्षेत्रातील लोक समस्या सोडविण्यासाठी आणि प्रक्रिया सुधारण्यासाठी ए.आय.चा वापर वाढत्या प्रमाणात करत आहेत. भविष्यात ए.आय. लोकांचे जीवन खूप सोपे करेल. परंतु त्यांचे काही नकारात्मक परिणाम देखील आहेत. जे विचारात घेतले पाहिजे. याचा वापर मर्यादित प्रमाणात केला पाहिजे आणि त्यावर पूर्णपणे अवलंबून राहू नये. मानवी जीवनाच्या विविध क्षेत्रात क्रांती घडवून आणणाऱ्या तंत्रिक नऊ उपक्रमांमध्ये ए.आय. आघाडीवर आहे. त्यांचे अनुप्रयोग, आरोग्यसेवा आणि शिक्षणापासून ते वित्त आणि वाहतूक अशा उपयोगांमध्ये पसरलेले आहेत. जे जटील समस्यांवर उपाय देतात आणि कोणतेही कार्य सुधारतात.

कृत्रिम बुद्धिमत्ता म्हणजे काय ?
आर्टिफीशियल इंटेलिजन्स ही एक प्रकारचे तंत्रज्ञान आहे. जी संगणक आणि यंत्रणा मानवाप्रमाणे विचार करण्यास आणि शिकण्यात मदत करते. कृत्रिम बुद्धिमत्ता संगणकांना काही कामे करण्यास मदत करते. कृत्रिम बुद्धिमत्ता ज्यांना सहसा मानवी बुद्धिमत्तेची आवश्यकता असते, जसे की वेगवेगळ्या लिखित भाषा समजून घेणे चित्रांमधील नमुने ओळखणे तार्कीक आणि गंभीर समस्या सोडवणे आणि निर्णय घेणे आपल्या फोनमधील ए.आय. आपल्या माणसाप्रमाणे सिरी किंवा एलेक्सासारख्या व्हर्चूअल असिस्टंट ची बोलण्याची परवानगी देते हे आपल्या इच्छा नुसार फोनमध्ये देखील काम करतात. डॉक्टरांना रोगांचे निदान करण्यास देखील मदत करू शकते. ए.आय. कार्य स्वयंचलित करून आणि स्मार्ट उपाय प्रदान करून आपले जीवन सोपे करत आहे.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे प्रकार :
आपण कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे प्रामुख्याने सात प्रकार मध्ये विभाजन करू शकतो.

१) **अरुंद ए.आय.** : हे ए.आय.विशिष्ट कार्य करण्यासाठी डिझाईन केलेले आणि प्रशिक्षित केलेले आहे. सिरी आणि एलेक्सासारखे व्हर्च्युअल असिस्टंट हे नेटफ्लिक्स आणि ॲमेझॉन द्वारे वापरले जाणारे ए.आय. आहेत.

२) **सामान्य एआय :** यामध्ये मानवाप्रमाणे विविध कार्य समजून घेण्याची शिकण्याची आणि ज्ञान लागू करण्याची क्षमता असते.

३) **सुपर इंटेलिजंट ए.आय. आहे :** जी मानवी बुद्धिमत्तेपेक्षा जास्त आहे आणि मानवी क्षमतेपेक्षा जास्त कामे करू शकते. हे ए.आय. एक काल्पनिक रूप आहे. हे असे असेल जे प्रत्येक क्षेत्रात मानवापेक्षा अधिक सक्षम असेल.

४) **रिॲक्टीव्ह मशीन्स :** अशी ए.आय.सिस्टीम आहे, जी भूतकाळातील घटनांची आठवण न ठेवता फक्त वर्तमान परिस्थितीवर प्रतिक्रिया देऊ शकतात. आयबीएम च्या डीप ब्लू प्रमाणे बुद्धिबळ खेळणारा ए.आय. संगणक

५) **लिमिटेड मेमरी :** ए.आय. सिस्टम वर्तमान निर्णयांची माहिती देण्यासाठी भूतकाळातील अनुभवांचा वापर करतात व ड्रायव्हिंग कार या इतर कारच्या वेगाचे आणि दिशांचे निरीक्षण करून चांगले ड्रायव्हिंग निर्णय घेतात.

६) **थेअरी ऑफ माईंड :** ही प्रणाली मानवी भावना श्रद्धा हेतू समजून घेतात आणि सामाजिक रित्या संवाद साधू शकतात या प्रकारची हवा अद्याप संशोधनाच्या टप्प्यात आहे आणि अद्याप उपलब्ध नाही.

सेल्फ अवेअर एआय : या ए.आय. ची स्वत:ची जाणीव आत्मजागृती आणि समज आहे. ही ए.आय.ची काल्पनिक संकल्पना आहे आणि सध्या अस्तित्वात नाही.

विद्यार्थ्यांच्या जीवनावर कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा प्रभाव :
आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स विद्यार्थी अनुभवांना वैयक्तिक करून आणि त्यांना आधार देऊन त्यांच्या जीवनात लक्षणीय सुधारणा करते. ए.आय. संचालित साधने वैयक्तिक गरजा नुसार अभ्यास तयार करण्यात मदत करतात. यामुळे विद्यार्थ्यांना त्यांच्या सोईनुसार शिकण्यास मदत होते. ए.आय.चे व्हर्चुअल असिस्टंट आणि चॅट बॉक्स त्वरित समर्थन आणि शिकवणी देऊन मदत करतात. या विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक संसाधने सहजपणे उपलब्ध करून देण्यास आणि त्यांचे आयोजन करण्यास मदत करते. ज्यामुळे शिक्षण अधिक कार्यक्षम आणि प्रभावी बनते. यामुळे विद्यार्थी फक्त त्यांच्यासाठी आवश्यक असलेल्या सामग्रीवर लक्ष केंद्रित करतात.

विविध क्षेत्रात कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे उपयोग :
कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे विविध क्षेत्रात विविध उपयोग आहेत. आरोग्य सेवेतील ए.आय. रोगांचे निदान आणि उपचार योजनांमध्ये मदत करते. शिक्षणात ते शिकण्याचे अनुभव वाढवते आणि विद्यार्थ्यांना व्हर्चूअल टयुटोरींग देखील प्रदान करते. ग्राहक सेवा देखील वाढवते, भविष्यातील शक्यतांचे विश्लेषण करून व्यवसाय ऑपरेशन सुधारते ही हे कामाच्या ठिकाणी फसवणूक शोधते आणि व्यापार स्वयंचलित करते. या वाहतुकीत सेल्फ ड्रायव्हिंग कारला देखील सक्षम करते. मनोरंजनातील ए.आय.च्या भूमिकेमध्ये चित्रपट आणि संगीतासाठी शिफारस प्रणालींचा समावेश आहे. तर शेतीमध्ये ते शेती आणि पीक देखरेखी साठी मदत करते.

कृत्रिम बुद्धिमत्ता चे फायदे आणि तोटे :
सध्या सर्वत्र कृत्रिम बुद्धिमत्ता किंवा आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स हे नाव आपल्या कानावर सतत पडत आहे. मग या वर्तमानपत्रातल्या बातम्या असो किंवा टीव्हीवरचे स्पेशल रिपोर्ट सोशल मीडियावरची चर्चासत्र असो की मित्राबरोबर केलेल्या गप्पा कृत्रिम बुद्धिमत्ता तिचे फायदे तोटे त्यांच्या मनावर होणारा परिणाम हा साध्या जगात सर्वत्र सतत चर्चिला जाणारा विषय आहे. आणि त्यांचे कारणही तसेच आहे प्रत्येकाला मनातून हे नक्की कळाले आहे की या कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा माणसाचा जीवनावर खूप मोठा परिणाम होणार आहे. काहींच्या मते तो अगदी चांगला असेल तर काहींच्या मते तो अत्यंत वाईट. पण काहीतरी परिणाम होणार याबद्दल मात्र कोणाचे दुमत नाही. कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे फायदे तोटे समजून घेण्यापूर्वी प्रथम आपण कृत्रिम बुद्धिमत्ता म्हणजे काय हे पाहू.

या लेखात खालील गोष्टी अंतर्भूत आहेत.

१) कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे फायदे आणि तोटे

कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे फायदे : सध्या बहुतेक सर्व कंपन्या अंतर्गत कारभार सुरळीत चालवण्यासाठी कृत्रिम बुद्धिमत्तेची मदत घेत आहेत असे म्हटले जाते की कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि मशीन लर्निंग या दोन गोष्टी ज्या कंपन्या शिकून घेणार नाही त्या टिकून राहणार नाहीत.

१) कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा सर्वात मोठा फायदा म्हणजे त्यामुळे मानवी चुका टाळल्या जातात. तसेच मानवाला असलेला धोकाही टाळता येतो. खरे तर चुका करणे हा मानवी स्वभाव आहे. चुकातूनच माणूस शिकतो. असेही तत्त्वज्ञानही काही जण सांगतात. परंतु जेव्हा या चुकांमुळे व्यक्तीला किंवा आस्थापनांना मोठा तोटा होतो किंवा फटका बसतो.

२) कधी कधी काही कामे कारणे मानवासाठी अवघड आणि धोकादायक असते. अशी कामे करताना माणसाला इजा किंवा उपाय होऊ शकतो. कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वापर करून अशी कामे आपण करू शकतो. नैसर्गिक किंवा मानवनिर्मित आपत्तीत अशा कृत्रिम बुद्धिमत्ताधारी रोबोचा वापर करता येणे शक्य आहे.

३) मानवी श्रमाला मर्यादा आहे एक माणूस दिवसातून फार तर आठ तास काम करू शकतो, परंतु त्यानंतर तो थकतो, परंतु यंत्राचे तसे नाही

ती अहोरात्र काम करू शकतात. कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वापर करून तयार केलेले चॅटबॉट्स हे दिवसाचे २४ तास आठवड्याचे सातही दिवस ग्राहकांना सेवा पुरवू शकतात. त्यामुळे कारखान्याची उत्पादन क्षमता वाढते.

पूर्वग्रह विरहित निर्णय :
बऱ्याचदा निर्णय घेताना माणसांच्या पूर्वग्रहाचा त्या निर्णयावर परिणाम होतो. कृत्रिम बुद्धिमत्ता वापरून घेतलेलं निर्णयांचे तसे नसते. कारण ते निर्णय काटेकोरपणे तयार केलेल्या अल्गोरिदम वरून घेतले जातात. त्यामुळे पूर्वग्रहाचा निर्णयांवर परिणाम होत नाही.

वारंवार केली जाणारी कामे :
जेव्हा एखादे काम वारंवार केले जाते तेव्हा ते काम माणसाला कंटाळवाणे वाटू शकते. अशी कंटाळवाणी कामे जर कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या सहाय्याने केली गेली तर माणूस अधिक सृजनात्मक कामे करू शकतो.

खर्चात कपात :
कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या साहाय्याने कामे केल्यास खर्चात कपात होते. यंत्रे २४ तास काम करू शकतात. कामगारांच्या सहाय्याने करून घेतलेल्या कामांपेक्षा यंत्राच्या कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या सहाय्याने केलेली कामे निश्चितपणे कितीतरी पटीने सरस ठरतात.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे तोटे :
कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे वरील फायदे पाहता असे वाटते की अगदी निर्बुध्द मनुष्यच कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वापर करण्यास नकार देईल. पण प्रत्यक्षात असे नाही. कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे अनेक तोटेही आहेत. त्यामुळे कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वापर करण्यापूर्वी त्यांचे तोटेही बारकाईने लक्षात घेतले पाहिजे.

१) सर्वात पहिले आणि सर्वात मोठा तोटा म्हणजे याचा विकास आणि अंमलबजावणी ही फार खर्चिक बाब आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्ता वापरून तुम्ही नक्की काय करणार आहात यावर खर्चाचा आकडा ठरतो. अर्थात एकदा कृत्रिम बुद्धिमत्ता वापरून याची अंमलबजावणी सुरू झाली.

२) भावना आणि सृजन शिलतेचा अभाव : मानव त्यांच्या भावना आणि सृजन शीलता वापरून निर्णय घेऊ शकतो. परंतु कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे तसे नाही. कृत्रिम बुद्धिमत्ता वापरून आपण चांगल्या संकल्पना मिळू शकतो. पण या मूळ किंवा ओरिजिनल नसतात.

३) यंत्राचा ऱ्हास: प्रत्येक यंत्राला काही आयुमर्यादा असते. काही वर्षानंतर यंत्राचे भाग खराब होण्यास सुरुवात होते आणि त्यामुळे यंत्राची प्रत खालावते. कृत्रिम बुद्धिमत्तेचाही काही उपयोग होत नाही.

४) अनुभवाने सुधारणा होत नाही : मनुष्याच्या बाबतीत असे म्हणतात की अनुभवाने माणसाला शहाणपण येते. अनुभव हा माणसाचा मोठा गुरु आहे. पण कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या बाबतीत मात्र हे अजिबात खरे नाही.

५) बेरोजगारी : कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा हा तोटा सर्वात जास्त चर्चेला गेला आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वापर मोठ्या प्रमाणात सुरू होईल. फक्त हे नवीन तंत्रज्ञान सर्वांनी आत्मसात केले पाहिजे.

६) नैतिक प्रश्न : कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वापरामुळे तसेच सातत्याने होणाऱ्या वाढीमुळे काही नैतिक प्रश्न निर्माण झाले आहेत. सर्वात मोठा प्रश्न आहे की, ग्राहकांच्या गोपनीय ड्युटीची सुरक्षितता कशी अबाधित ठेवता येईल. हा मोठा प्रश्न कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या वाढीमुळे निर्माण झाला आहे.

श्रेया मच्छिंद्र चौधरी
BA III

कृत्रिम बुद्धिमत्ता : उपयोग आणि आवश्यकता

गेल्या वर्ष अखेर म्हणजे दिनांक २ ते दिनांक ०४ डिसेंबर २०२४ दरम्यान बेलगेट येथे आंतरराष्ट्रीय स्तरावर जागतिक कृत्रिम बुद्धिमत्ता परिषद आयोजित करण्यात आली होती. आंतरराष्ट्रीय स्तरावर अशा वैचारिक परीक्षा देणे आयोजन केल्याने आंतरराष्ट्रीय स्तरावर कृत्रिम बुद्धिमत्ता उपयोग आणि त्याची व्यावसायिक आवश्यकता या विषयावर व्यापक चर्चा झाली. याचाच पाठपुरवठा म्हणून केंद्र सरकारच्या तंत्रज्ञान व उच्च शिक्षण विभागातर्फे २०२५ हे वर्ष कृत्रिम बुद्धिमत्ता वर्ष म्हणून साजरे करण्याचा व त्यानिमित्ताने विविध कार्यक्रम उपक्रमांचे आयोजन करण्याचे महत्त्वपूर्ण व धोरणात्मक निर्णय घेण्यात आला. त्यामुळे या विषयाचे महत्त्व नव्या संदर्भात अधोरेखित झाले आहे.

त्याचाच एक महत्त्वपूर्ण टप्पा म्हणून केंद्र सरकारच्या वाणिज्य, उद्योग व माहिती तंत्रज्ञान मंत्रालयातर्फे कृत्रिम बुद्धिमत्ता या सर्वांसाठी नावाने अभिनव अभियान आधी घेण्यात आले आहे. यामध्ये केवळ उद्योग व्यापार व व्यवसाय यांच्याशी नव्हे तर समाजातील सर्व क्षेत्रांना समाविष्ट करून घेतल्या जाणार आहे. हे विशेष यामध्ये मेट्रो महानगरापासून शहर गाव आणि ग्रामीण क्षेत्रांचाही अंतर्गत केला जाणार आहे.

त्यामुळे भारतात कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वाढता प्रसार, प्रचार व उपयोग पुरवताना आरोग्य व वैद्यकीय सेवा कृषी व संबंधित क्षेत्र कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या वापराने विशेषतः ग्रामीण भागात प्रभावी संवाद आणि संपर्क निर्माण करणे तसेच वैद्यकीय सेवांसह विविध साधनांना बळकटी देणे शक्य होणार आहे.

संदर्भात कृत्रिम बुद्धिमत्तेशी निगडित व नुकताच साध्य झालेला उपक्रम म्हणून किसान ई मित्र चा प्रामुख्याने उल्लेख करावा लागेल. यामध्ये विविध भौगोलिक क्षेत्रात विविध प्रकारे केली जाणारी विविध प्रकारची शेती व फुलोत्पादन भाजीपाला लागवड विविध प्रकारचे वातावरण व पर्जन्यमानासह शेतकऱ्यांना मार्गदर्शन करण्याची व्यवस्था निर्माण झाली आहे. हे विशेषतः मुख्य म्हणजे असा सल्ला मिळविण्यासाठी शेतकऱ्यांचे आधार कार्ड व तत्सम ओळखपत्र पुरेसे ठरणार असल्याने त्यांच्या वापरामध्ये संबंधित शेतकऱ्याला सुलभता लाभणार आहे. त्याशिवाय या पद्धतीत प्रशासकीय सुधारण्याची जोड सुद्धा निश्चितच मिळेल.

– कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा अधिकाधिक स्वरूपात वापर करण्यासाठी आवश्यक असलेल्या मूलभूत सुविधा तंत्रज्ञान व कौशल्य उपलब्ध करून त्याद्वारा क्षमता विकास साधने.
– संगणकीय पद्धती व माहिती तंत्रज्ञानाच्या आधारे प्रगत कार्यपद्धतीचा विकास व वापर करणे.
– भारत सध्याची विकसनशील स्थिती व नजीकच्या काळातील विकासाचा वेग याचा अध्यावत ताळमेळ घालणे.
– कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या साहाय्याने नव्या व प्रगतिशील कौशल्य विकासाला गतिमान करणे.
– कृत्रिम बुद्धिमत्ता हे मुळातच नवे क्षेत्र असल्याने त्यामध्ये नव्याने प्रवेश करून काम करणाऱ्यांना स्टार्टअप च्या स्तरावर वित्तीय सहाय्य उपलब्ध करून देणे.
– प्रगत माहिती तंत्रज्ञान व संगणकीय पद्धती यांना संशोधनाची जोड देऊन कृत्रिम बुद्धिमत्ता क्षेत्राला भारतात सुरक्षित व सर्वांसाठी विश्वासार्ह असे साधने करणे.
– कृत्रिम बुद्धिमत्तेद्वारा व्यापार व्यवसाय पद्धती अधिक गतिमान होऊन त्यांचा परिणाम उद्योग व्यवसायाच्या आर्थिक प्रगतीच्या संदर्भात अधिक सकारात्मक व पूरक स्वरूपात होऊ शकतो. यातून या क्षेत्रातील वाढत्या गुंतवणुकीलाही चालना मिळू शकते.

नव्याने विकसित होणारे क्षेत्र म्हणून कृत्रिम बुद्धिमत्ता व त्याच्याशी निगडीत क्षेत्रांमध्ये कौशल्य विकासाला मोठा वाव राहणार आहे. सध्या उपलब्ध असणाऱ्या प्राथमिक आकडेवारीनुसार सुमारे ३.३ लाख जणांना या क्षेत्राशी निगडित कौशल्य विकासाचा लाभ झाला आहे. अशाप्रकारे कर्मचाऱ्यांच्या या नव्या क्षेत्रातील कौशल्य विकासाचा लाभ कर्मचारी आणि कंपनी या अभियंतांनाही मिळत आहे.

सरकारचे धोरणात्मक निर्णय व त्याला उद्योग व्यवसायाची सकारात्मक साथ यामुळे भारताने कृत्रिम बुद्धिमत्ता व त्यांच्याशी निगडित क्षेत्रात आघाडी घेतली आहे. याचा पण आर्थिक व व्यावसायिक लाभ भारतीयांना होणार आहे स्टॅन्ड कोडच्या २०२४ च्या अहवालात भारताला कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे मुख्य केंद्र म्हणून घोषित करण्यात आले आहेत.

सरकारचे नवे शैक्षणिक धोरण व त्यांच्या अंमलबजावणीला कृत्रिम बुद्धिमत्ता प्रयोगाची परिणामकारक साथ मिळाली आहे. यांचे दृश्य व सर्वात प्रमुख उदाहरण म्हणून इंडियन इन्स्टिटयूट ऑफ टेक्नॉलॉजी द्वारा सोपे व दृकश्राव्य स्वरूपातील कृत्रिम बुद्धिमत्ता विषयक विशेष अभ्यासक्रमाचा उल्लेख करावा लागेल. यातूनच कर्नाटक मध्ये ''शिक्षा पायलट'' या अभिनव योजनेची सुरुवात झाली आहे. याचे श्रेय सुद्धा कृत्रिम बुद्धिमत्ता व त्यांच्याशी संबंधित प्रयत्नांना जाते.

भारत आणि भारताच्या आर्थिक, सामाजिक संदर्भात महत्त्वाच्या अशा कृषी व ग्राम विकासाला प्रयत्नांबरोबरच कृत्रिम बुद्धिमत्तेची ही आता भक्कम आणि परिणामकारक साथ लाभली आहे. यातूनच कृषी व ग्रामीण क्षेत्र अधिक उत्पादक झाले असून हा विकास ग्रामीण क्षेत्रासाठी अनेक प्रकारे लाभदायी ठरला आहे.

प्रतीक्षा देवेंद्र खंडेराव
B.A. II

कृत्रिम बुध्दिमत्ता आणि सामाजिकता

ए.आय. म्हणजे प्रगत आर्टिफिशिल इंटेलिजन्स मुळात ही एक विचित्र संकल्पना आहे पण ए.आय.चा आपल्या युगात महत्त्व आहे. या संकल्पनेचा विचार क्लासिक आईसबर्ग या उपमेच्या आधारे केला जाते. आपण पाहतो की, बहुतेक वेळा आपल्याला हे कळत नाही की ए.आय. मॉडेल्स नेमके कसे कार्य करते. ब्लॅक बॉक्स प्रमाणे असलेल्या ए.आय.मध्ये आपण फक्त इनपुट्स नाही तर आऊटपुट सुद्धा करतो, पण या मॉडेलच्या अंतर्गत चालणारी तर्कशक्ती रिझनिंग मात्र अस्पष्ट आणि अज्ञान असते.

या पृष्ठभागाखाली एक पायरी खाली गेल्यास ए.आय. विचित्र वाटते. कारण त्यांच्या सभोवती एक विशिष्ट संस्कृती निर्माण झालेली आहे. जेव्हा याच्या समर्थकांना असे विचारले जाते की ए.आय.चा विकास अमेरिकेत मंदावला पाहिजे का ? तेव्हा संधी बाबत एक कायमस्वरूपी स्पर्धात्मक मानसिकता दिसून येते. ही गोष्ट आता भू – राजकीय (जिओ पोलिटिकल) कारणांनी अधिक तीव्र झाले आहे. जर आपण आर्टिफिशियल जनरल इंटेलिजन्स विकसित केला नाही तर कोणीतरी दुसरे तयार करतील. आईसबर्गच्या तळाशी ए.आय.मुळे मानव जातीला होणाऱ्या संभाव्य फायद्याबाबत दिल्या जातो. त्यामध्ये एक अत्यंत महत्त्वाचा मुद्दा वारंवार दुर्लक्षित केला.

प्रचंड (इन्फ्रास्ट्रक्चर कॅपिटल) आवश्यक दिसते. ही गुंतवणूक आणि व्यवस्था फक्त काही अत्यंत केंद्रित घटक जसे की तंत्रज्ञान क्षेत्रातील मोठ्या बहुराष्ट्रीय कंपन्या किंवा समाधानी परिपूर्ण सरकारी यांच्याच हातात राहतात. याच पार्श्वभूमीवर रिपब्लिकन ए.आय. ही संकल्पना पुढे येते. ही एखाद्या राष्ट्राने स्वतःची कृत्रिम बुद्धिमत्ता प्रणाली तयार करताना आपल्या स्वतःच्या इन्फ्रास्ट्रक्चर डेटा चा मनुष्यबळाचा आणि व्यवसाया चा नेटवर्कचा उपयोग करून स्वतंत्रपणे काम करण्याचा क्षमतेवर आधारित आहे. जसजशी अधिकाधिक सरकारी लेखात वेगवेगळ्या सरकारच्या व शासनाच्या प्रकारानुसार उद्योग क्षेत्रात भूमिकेनुसार आणि संस्थात्मक क्षमतेनुसार उभे राहत असलेल्या रिपब्लिकन या मॉडेलचा सफल अभ्यास केला गेला आहे.

कृत्रिम बुद्धिमत्ता ए.आय. म्हणजे संगणकीय प्रणालीची अशी क्षमता आहे की, त्या सामान्यतः मानवी बुद्धिमत्तेशी संबंधित असलेले कार्य करू शकतात. जसे की शिकविणे तर्क करणे समस्या सोडवणे, आकलन करणे आणि निर्णय घेणे, हे एक संशोधन क्षेत्र आहे. जे अशा पद्धतीने आणि सॉफ्टवेअर विकसित करते. ए.आय.पद्धतीचा प्रमुख उपयोगामध्ये प्रगत वेळी शोध इंजिन (उदा. गुगल सर्च) शिफारस प्रणाली (युट्युब, ॲमेझॉन आणि नेटफ्लीक्स द्वारे वापरल्या जातात.) (उदा. गुगल असिस्टंट, सिरी आणि सर्जनशील साधने) (उदा.भाषा मॉडेल आणि ए. आय. कला आणि रणनीती खेळ) यामध्ये सुद्धा उदा. बुद्धिबळ आणि मानवापेक्षा श्रेष्ठ खेळ आणि विश्लेषण यांचा समावेश होतो. तथापि अनेक अनुपयोग तसेच मानले जात नाही. बरेच अत्याधुनिक ए.आय. सामान्य अनुप्रयोगमध्ये आले आहेत. अनेकदा त्याला ए.आय. म्हटले जात नाही. कारण एखादी गोष्ट पुरेशी उपयुक्त आणि सामान्य झाली की तिला ए.आय. म्हटले जात नाही.

ए.आय. मुळे खूप गोष्टीची पूर्तता समाजाला खूप लवकर होऊ लागली. यामुळे शिक्षणात खूपच मदत होत आहे. ज्यांना काही कारणास्तव शिक्षण घेता येत नाही. बाहेर निघून शिकता येत नाही ते घरी बसून ही अभ्यास करू शकतात शिक्षण प्रॉपर घेऊ शकतात. ते फक्त ए.आय. मुळेच ए.आय.ची जीवनात खूप आवश्यकता आहे. त्यामुळे खूप मदत होते परंतु काही गोष्टी अशा पण आहेत. ज्यामुळे जीवनावर वाईट परिणाम सुध्दा होऊ शकतात. या मानसशास्त्र, भाषाशास्त्र, तत्त्वज्ञान, मज्जाशास्त्र आणि इतर क्षेत्रांमधूनही प्रेरणा घेते. कृत्रिम बुद्धिमत्ता ही १९५६ मध्ये एक शैक्षणिक शाखा म्हणून स्थापित झाली आणि या क्षेत्राने त्यांच्या संपूर्ण इतिहासात आशावादाची अनेक चक्री अनुभवली ज्यानंतर निराशा आणि कमतरतेचा काळ आला.

ए.आय. संशोधनाची विविध उपक्षेत्र विशिष्ट ध्येय आणि साधनांच्या वापराभोवती केंद्रित आहे. संशोधनाट्यपरंपारिक ध्येयांमध्ये शिक्षणे, तर्क करणे. ज्ञान सादरीकरण, नियोजन, नैसर्गिक भाषा प्रक्रिया आणि आकलन तसेच रोबोटिक समर्थन यांचा समावेश होतो. हे ध्येय गाठण्यासाठी ए.आय. संशोधकांनी शोध आणि गणितीय ऑप्टिमायझेशन औपचारिक तर्कशास्त्र कृत्रिम न्यूरल नेटवर्क आणि सांख्यिकी कार्यालन संशोधन आणि अर्थशास्त्र यावर आधारित पद्धतीसह विविध तंत्र स्वीकारली आणि एकत्रित केली.

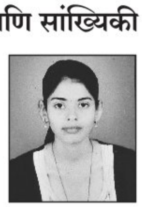

रोहिणी शिवसागर शेगावकर
FY I

डिजिटल फिंगरप्रिंट आणि ए.आय.

आजच्या काळात शाळकरी मुलांचा अभ्यास आणि मनोरंजन मोठ्या प्रमाणावर इंटरनेटशी जोडलेले आहेत. ऑनलाइन शिकवणी वर्ग यूट्युब वरील अभ्यासा संबंधी व्हिडिओ, शैक्षणिक ॲप्स किंवा माहिती शोधण्यासाठी गुगलचा वापर करणे. या सर्व गोष्टी आपण सहज करतो.

पण तुम्ही कधी विचार केला आहे का ? की इंटरनेटवर आपण जे काही करतो त्याची नोंद कुठेतरी होत असते. या नोंदी मधून तयार होणाऱ्या आपल्या ऑनलाईन ओळखीला डिजिटल फिंगरप्रिंट असे म्हणतात. जसे प्रत्येक व्यक्तीच्या बोटांचे ठसे वेगळे असतात. तसेच इंटरनेटवर प्रत्येक व्यक्तीची डिजिटल ओळख ही वेगळी असते. आज या माहितीचे विश्लेषण करण्यासाठी कृत्रिम बुद्धिमत्ता मोठ्या प्रमाणावर वापरली जाते आणि त्यामुळे इंटरनेट अधिक स्मार्ट आणि उपयुक्त बनत आहे. इंटरनेटवर आपण काय करतो ते कसे लक्षात ठेवले जाते. समजा तुम्ही मोबाईलवर बसून एखादा विज्ञानाचा व्हिडिओ पाहिला किंवा एखादा शैक्षणिक वेबसाईटवर जाऊन माहिती वाचली त्यावेळी त्या वेबसाईटला तुमच्याबद्दल थोडीफार सामान्य माहिती मिळते. उदा. तुम्ही मोबाईल वापरत आहात की संगणक ? स्क्रीनचा आकार किती आहे कोणता इंटरनेट ब्राउझर वापरला जात आहे.

ए. आय. म्हणजे इंटरनेटचा हुशार मित्र. इंटरनेटवर दररोज लाखो लोक माहिती वापरतात. त्यामुळे प्रचंड प्रमाणात डेटा तयार होतो. हा डेटा समजून घेण्यासाठी आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स वापरली जाते ए.आय. म्हणजे असा संगणकीय मेंदू जो मोठ्या प्रमाणातील माहिती पाहून त्यातील सवयी आणि पॅटर्न ओळखू शकतो. उदा. जर एखादा विद्यार्थी सतत विज्ञान, रोबोटिक्स किंवा अवकाशाबद्दलचे व्हिडिओ पाहत असेल तर ए.आय.ला कळते की, त्याला विज्ञान विषयात रस आहे. त्यामुळे पुढच्या वेळी त्याला त्याच प्रकारची आणखी माहिती किंवा व्हिडिओ सुचवले जातात.

ए. आय. मुळे इंटरनेट अधिक उपयुक्त कसे बनते ?
आज जगातील मोठमोठ्या तंत्रज्ञान कंपन्या जसे की गुगल मेटा आणि ॲमेझॉन वापर करून वापरकर्त्यांचा अनुभव सुधारण्याचा प्रयत्न करतात. उदा. तुम्ही जर एखाद्या विषयावर माहिती शोधली तर पुढे त्याच विषयाशी संबंधित व्हिडिओ, लेख आणि माहिती शिकणे अधिक सोपे. जलद आणि मजेशीर बनते. अनेक शैक्षणिक ॲप्सही ए. आय. च्या मदतीने विद्यार्थ्यांच्या अभ्यासाची पद्धत समजून घेऊन त्यानुसार प्रश्न आणि सराव देतात.

इंटरनेट वापरताना विद्यार्थी काय लक्षात ठेवावे ?
इंटरनेट हे ज्ञानाचे खूप मोठे भंडार आहे. पण त्याचा वापर करताना काही नियम पाळणे आवश्यक आहे.
अनोळखी लिंक वर क्लिक करू नये

भविष्यातले ए आयचे डिजिटल जग कसे असेल ?
भविष्यात ए. आय. आणि डिजिटल आणखी तंत्रज्ञान आणखी प्रगत होणार आहे. शाळांमध्ये स्मार्ट शिक्षण, वैयक्तिक अभ्यास मार्गदर्शन आणि सुरक्षित इंटरनेट सेवा यासाठी ए. आय. मोठी भूमिका निभावते. त्यामुळे विद्यार्थ्यांना अधिक चांगल्या पद्धतीने शिकता येईल आणि ज्ञान मिळवणे अधिक सोपे होईल मात्र तंत्रज्ञानाचा वापर करताना जबाबदारी आणि जागरूकता तितकीच महत्त्वाची आहे.

श्रद्धा मुकिंदा गवांदे
BA II

कृत्रिम बुद्धिमत्ता आधुनिक युगातील क्रांती

तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीने माणसाच्या जीवनात मोठे बदल घडवले आहेत. संगणक, इंटरनेट, मोबाईल आणि डिजिटल प्रणाली यामुळे मानवी जीवनात अधिक सुलभ झाले आहे. या तंत्रज्ञानाच्या प्रवासात कृत्रिम बुद्धिमत्ता आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स ही आधुनिक जगासाठी एक क्रांतिकारी संकल्पना ठरली आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्ता म्हणजे संगणक प्रणालीला मानवी बुद्धिमत्ते सारखे विचार करण्यास शिकण्यास आणि निर्णय घेण्यास सक्षम बनवणारी प्रणाली. यामध्ये मशीन लर्निंग, डीप लर्निंग, न्यूरल नेटवर्क आणि नॅचरल लैंग्वेज प्रोसेसिंग यांचा मोठा वाटा आहे. आजच्या काळात कृत्रिम बुद्धिमत्ता अनेक क्षेत्रांमध्ये उपयोगी ठरत असून ती आपली जीवनशैली बदलत आहे.

आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स म्हणजे काय ?

आर्टिफिशयल इंटेलिजन्स म्हणजे कृत्रिम बुद्धिमत्ता हे एक असे तंत्रज्ञान आहे, जे संगणक किंवा मशीनला मानवाप्रमाणे विचार करण्याची शिकण्याची निर्णय घेण्याची आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता देते. सोप्या भाषेत सांगायचे तर माणसाला बुद्धिमत्तेचे अनुकरण करणारी यंत्र म्हणजेच आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स होय. आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स महत्वपूर्ण ज्ञान आहे.

आर्टिफिशियल इंटेलिजन्सची प्रमुख वैशिष्ट्ये

शिकण्याची क्षमता :

– डेटा च्या आधारे स्वत:हून नवीन गोष्टी शिकणे आणि सुधारते.
– निर्णय घेणे : मिळालेल्या माहितीचे विश्लेषण करून योग्य निर्णय घेऊ शकते.
– समस्या निवारण : क्लिष्ट प्रश्न किंवा अडचणींचे निराकरण करणे.
– ओळखणे प्रतिमा : आवाज आणि भाषा समजून त्यावर प्रक्रिया करणे.
– नॅरो ए.आय. : विशिष्ट कामासाठी बनवलेला जसे की चॅटबॉक्स गुगल असिस्टंट.
– जनरल ए.आय. : मानवाप्रमाणे कोणतीही बौद्धिक क्रिया करू शकणारे .
– सुपर आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स : मानवी बुद्धिमत्तेपेक्षा जास्त प्रगत, हे भविष्यातील संकल्पना आहे.

आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स : चे दैनंदिन जीवनातील उपयोग

– सोशल मीडिया : फेसबुक इंस्टाग्राम वरील शिफारसी
– व्हॉइस असिस्टंट : सिरी, गुगल असिस्टंट, ॲलेक्सा.
– नेव्हिगेशन गुगल मॅप : गुगल मॅप द्वारे मार्ग शोधणे
– मनोरंजन : यु टयुब किंवा नेटफ्लीक्स वरील व्हिडिओ सजेशन देणे.
– भाषांतर : गुगल ट्रान्सलेट द्वारे एका भाषेतून दुसऱ्या भाषेत रूपांतर करणे

आर्टिफिशियल इंटेलिजन्सचे फायदे :

ए. आय. तंत्रज्ञानामुळे समाजाला आणि अर्थव्यवस्थेत अनेक फायदे होतात. ज्यामुळे प्रक्रियेसाठी कार्यक्षमता सुधारणे. नाविन्यपूर्णतेला प्रोत्साहन देणे. चुका कमी करणे, जमिनीच्या कामांमध्ये मदत करणे आणि जटिल जागतिक आव्हानांना सामोरे जाणे यांचा समावेश आहे.

सुधारित प्रक्रिया कार्यक्षमता

प्रक्रिया अधिक स्मार्ट आणि कार्यक्षम बनतात. ज्यामुळे उत्पादकता आणि नफ्यात वाढ होते. कार्य स्वयंचलित करते नमुने ओळखते कार्यप्रवाह अनुकूलित करते आणि रियल टाईम मध्ये समायोजन करते.

सरकारचे नवे शैक्षणिक धोरण व त्यांच्या अंमलबजावणीला कृत्रिम बुद्धिमत्ता प्रयोगाची परिणामकारक साथ मिळाली आहे. यांचे दृश्य व सर्वात प्रमुख उदाहरण म्हणून इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी द्वारा सोपे व दृकश्राव्य स्वरूपातील कृत्रिम बुद्धिमत्ता विषयक

विशेषअभ्यासक्रमाचा उल्लेख करावा लागेल. यातूनच कर्नाटकमध्ये शिक्षा पालट या अभिनव योजनेची सुरुवात झाली आहे. याचे श्रेयसुद्धा कृत्रिम बुद्धिमत्ता व त्यांच्याशी संबंधित प्रयत्नांना जाते.

भारत आणि भारताच्या आर्थिक सामाजिक संदर्भात महत्त्वाच्या अशा कृषी व ग्राम विकासाला प्रयत्नांबरोबरच कृत्रिम बुद्धिमत्तेची ही आता भक्कम आणि परिणामकारक साथ लाभली आहे. यातूनच कृषी व ग्रामीण क्षेत्र अधिक उत्पादन झाले असून ही विकास ग्रामीण क्षेत्रासाठी अनेक प्रकारे लाभदायी ठरला आहे.

अधिक सर्जनशीलता
आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स उत्पादन लाईनचे काम डेटा संकलन, ईमेल पाठवणे, बिलिंग किंवा ग्राहक सेवा यासारखी कंटाळवाणी किंवा पुनरावृत्ती कामे स्वयंचलित करू शकते. यामुळे लोकांना अधिक सर्जनशील किंवा अधिक मानव केंद्र कामावर जास्त वेळ घालवता येते.

जागतिक आव्हानांचे निराकरण
उदा. रोगाच्या अंदाजाची क्षमता वाढवून उर्जेचा वापर कमी करून आणि पिकांचे उत्पादन अनुकूल करून आरोग्य सेवा सुधारणे हवामान बदलाचा सामना करणे आणि अन्नसुरक्षा सुनिश्चित करणे. यासारख्या जटील जागतिक आणि आव्हानांना सामोरे जाऊ शकते.

संभाव्य धोके
ए. आय. जरी बहुतेक अनुप्रयोग यामध्ये धोका कमी किंवा अजिबात नसला तरी काही उपयोग हानिकारक ठरू शकतात.
कायदा जो आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स प्रणाली सुरक्षित नैतिक आणि विश्वासार्ह असल्याची खात्री करण्याच्या उद्देशाने तयार केलेली एक नियामक चौकट आहे. खालील प्रमुख्य धोक्यांना संबोधित करतो.

धोकादायक कामे करणे
कृत्रिम बुद्धिमत्ता, मानवी सुरक्षितता किंवा आरोग्यास धोका निर्माण करणाऱ्या कामांमध्ये मदत करू शकते जसे की बचाव कार्य, बॉम्ब निकामी करणे, संसर्गजन्य किंवा किरणोत्सर्गी पदार्था व्यवस्थापन करणे किंवा प्रतिकूल वातावरणाची पाहणी करणे.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेची संकल्पना सर्वप्रथम १९५६ मध्ये डार्ट माऊथ कॉलेजमध्ये जॉन मॉकार्थी आणि मॉर्विन मीन्स्की यांच्या मार्गदर्शनाखाली एका कार्यशाळेत मांडण्यात आली १९६० च्या दशकात एच. एन. महाबला यांच्या कार्यामुळे आर्टिफिशियल इंटेलिजन्सने भारतात प्रवेश केला.

सारांश : आर्टिफिशल इंटेलिजन्स सर्वाधिक वापर तंत्रज्ञान, आरोग्य सेवा, वाहतूक, ग्राहक सेवा, वित्तीय सेवा उद्योग आणि शिक्षण या क्षेत्रामध्ये होतो. त्यामुळे कामे अधिक जलद अचूक आणि कार्यक्षम होतात.

आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स चा सर्वाधिक वापर कुठे होतो ?
आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स चा वापर अनेक क्षेत्रांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर होते त्यातील काही प्रमुख क्षेत्र खालील प्रमाणे आहेत

१) तंत्रज्ञान आणि संगणक विज्ञान मशीन लर्निंग डेटा ॲनालीसीस आणि स्वयंचलित प्रणाली मध्ये वापर.
२) आरोग्य सेवा : आरोग्य निदान, वैद्यकीय प्रतिमा विश्लेषण, औषध संशोधन.
३) वाहन उद्योग: स्वयंचलित वाहन ट्राफिक व्यवस्थापन.
४) ग्राहक सेवा : चॅटबॉट्स, व्हर्चूअल
५) वित्तीय सेवा : धोकादळी शोधणे, गुंतवणूक सल्ला
६) उद्योग आणि उत्पादन : रोबोटिक्स उत्पादन प्रक्रिया स्वयंचलित करणे
७) शिक्षण : वैयक्तिक शिक्षण मूल्यांकन प्रणाली.

गौरी संतोष झरेकर
B.A. III

कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे फायदे आणि तोटे

आज आपण अशा काळात जगतो आहोत. जिथे निर्णय घेण्यासाठी डेटा उपलब्ध आहे. कोणता व्यवसाय फायदेशिर ठरेल ?, कोणती नोकरी योग्य आहे ? कोणत्या शहरात गुंतवणूक करावी ? या सगळ्यांचे विश्लेषण आर्टीफिशियल इंटेलिजन्स करू शकतो. मशीन लर्निंग मॉडेल्स, स्प्रेडशीट ॲनॅलेटीक्स आणि डेटा सायन्सच्या मदतीने भविष्याचा अंदाज बांधणे शक्य झाला आहे. पण एक प्रश्न अजूनही उरतो जे डेटा सांगत नाही ते म्हणजे अंर्तज्ञान महत्त्वाचा ठरतो.

तंत्रज्ञान म्हणजे अचानक आलेला विचार नाही. तो अनुभव, निरीक्षण भावना आणि सूक्ष्मज्ञान याचे मिश्रण असते. अनेक वेळा आपल्याला काहीतरी बरोबर नाही असं वाटतं, तरी त्यामागे ठोस कारण नसतं हीच तंत्रज्ञानाची ताकद आहे. आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स काय होऊ शकतं याचा अंदाज देतो. पण तंत्रज्ञान कधी आणि का याचा अंदाज देतो आज अनेक मोठ्या कंपन्या निर्णय घेण्यासाठी डेटा वापरतात. ग्राहक काय खरेदी करेल. कोणता प्रॉडक्ट यशस्वी होईल कोणती जाहिरात प्रभावी ठरेल. सगळं इंटेलिजन्स सांगू शकतो. पण इतिहास पाहिला तर अनेक मोठा निर्णय हे डेटाविरुद्ध जाऊन घेतले गेले आहेत.

नवीन कल्पना सुरुवातीला डेटात दिसत नाही. नवीन ट्रेंड सुरुवातीला आकड्यांमध्ये पकडले जात नाही ते आधी कुणाच्यातरी मनात जाणवतात. म्हणूनच अंर्तज्ञान हे नवकल्पनेच पहिला पाऊल असतं. आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स भूतकाळातील डेटावर काम करतो. तो पॅटर्न ओळखतो. पण भविष्य नेहमीच पॅटर्न सारखं वागत नाही. कधी – कधी ते पूर्णपणे वेगळं असतं. शेवटी केवळ डेटा पुरेसा नसतो. अंर्तज्ञान हे शांततेने एकू येतं डेटा आवाजात येतो. जर आपण सतत डेटा ऐकत राहिलो तर अंर्तज्ञानाचा आवाज कमी होऊ शकतो. म्हणूनच स्वत:ची संवाद ठेवणे महत्त्वाचा आहे. आपण जे निर्णय घेतो ते केवळ आकड्यांवर आधारित आहे का ? की त्यामध्ये आपल्या जाणिवेचाही सहभाग आहे. भविष्यात ए.आय.आणखी प्रगत होईल. अनेक निर्णय आपोआप येईल पण एक गोष्ट कायम राहील. मानवी अंर्तज्ञान कारण जीवन केवळ गणित नाही ते अनुभव आहे व अनिश्चित आहे. ए.आय. अनिश्चितता कमी करण्याचा प्रयत्न करतो पण आंर्तज्ञान त्या अनिश्चितेत मार्ग शोधत.

संतुलन ए.आय. आपल्याला दिशा देतात. आंर्तज्ञान आपल्याला निर्णय देतो. दोन्ही एकत्र आले तर निर्णय अधिक प्रभावी होतात. आज अनेक क्षेत्रात हे संतुलन दिसत आहे. आरोग्य क्षेत्रात आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स आजार ओळखतो पण अंतिम निर्णय डॉक्टर घेतो. व्यवसाय ए. आय. ट्रेंड सांगतो. पण धोरण माणूस ठरवतो. कृत्रिम बुद्धिमत्ता म्हणजे यंत्रामध्ये मानवाप्रमाणे विचार करण्याची शिकण्याची आणि निर्णय घेण्याची क्षमता निर्माण करणे. आजच्या डिजिटल युगात आर्टिफिशियल इंटेलिजन्सचे अनेक फायदे आहेत. पण सोबतच काही तोटेही आहेत.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे फायदे

वेग आणि अचूकता : प्रणाली मानवापेक्षा कितीतरी पटीने जास्त वेगाने आणि अचूकपणे काम करू शकतात. यामध्ये मानवी चुका होण्याची शक्यता नगण्य असते.

रीपीटेटीव्ह कामांमध्ये उपयुक्त ऑटोमेशन : कंटाळवाणी किंवा सारखीच पुनरावृत्ती होणारी कामे रिपीटेटीव्ह टास्क आर्टिफिशल इंटेलिजन्स यंत्रे थकवा न येता २४/७ करू शकतात.

कठीण निर्णय प्रक्रिया : मोठ्या डेटा चे विश्लेषण करून अचूक निर्णय घेण्यात आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स मदत करते. उदाहरणार्थ : शेअर बाजार किंवा व्यवसायातील अंदाज.

वैद्यकीय क्षेत्रात उपयोग :

आजारी लोकांचे निदान करणे नवीन औषधे आणि गुंतागुंतीचे शस्त्रक्रियांमध्ये ए. आय. अत्यंत महत्त्वाची भूमिका बजावत आहे.

सुरक्षा आणि दैनंदिन जीवनातील सोय : डिजिटल सुरक्षा चेहऱ्यावरून ओळख पटवणे आणि व्हर्चुअल असिस्टंट दैनंदिन जीवन सोपे बनवतात.

धोकादायक कामात मदत : खाणकाम, अंतराळ संशोधन किंवा बॉम्ब निकामी करणे यांसारख्या मानवासाठी धोकादायक असलेल्या कामांमध्ये रोबोट्स वापरले जाऊ शकतात.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे तोटे :

नोकऱ्यांवर गदा : ए.आय. च्या वापरामुळे अनेक पारंपारिक नोकऱ्या कमी होण्याची किंवा पूर्णपणे नष्ट होण्याची भीती आहे. कारण यंत्रे माणसाची जागा घेता आहेत.

उच्च खर्च : आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स सिस्टीम तयार करणे स्थापित करणे आणि देखरेख करणे खूप महाग असतो.

मानवी भावनेचा अभाव : मशीनला भावना, नैतीक मुल्ये किंवा सर्जनशीलता नसते ते केवळ प्रोग्राम केलेल्या माहितीनुसार काम करतात.

आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स वर अवलंबून राहणे:
मानवाची विचार करण्याची क्षमता आणि निर्णय घेण्याची क्षमता कमी होऊ शकते कारण आपण छोट्या छोट्या गोष्टीसाठी मशीनवर अवलंबुन राहतो.

सुरक्षा आणि डेटा प्रायव्हसी : ए.आय. साठी प्रचंड डेटा वापरला जातो. त्यामुळे वैयक्तिक माहिती चोरी होण्याची किंवा गैरवापर होण्याची शक्यता असते.

चुकीची निर्णय : जर ए.आय. ला दिलेला डेटा चुकीचा किंवा पूर्वग्रहदूषित असेल तर आर्टिफिशियल इंटेलिजन्सचे निर्णयही चुकीचे किंवा भेदभाव करणारे असू शकतात. थोडक्यात सांगायचे तर कृत्रिम बुद्धिमत्ता हे एक दुधारी शस्त्र आहे, जर त्याचा योग्य आणि जबाबदार वापर केला तर ते मानवी प्रगतीसाठी अत्यंत उपयुक्त असते.

सोप्या भाषेत सांगायचे तर मानवाप्रमाणे विचार करण्याची, शिकण्याची, निर्णय घेण्याची आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता मशीन किंवा संगणकामध्ये विकसित करणे म्हणजे आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स होय. हे संगणक शास्त्रातील एक प्रगत क्षेत्र आहे. जिथे यंत्रांना बुद्धिमत्ता दिली जाते. कॉम्प्युटरला डेटावरून शिकवले जाते ते डेटाचे विश्लेषण करतात आणि त्यानुसार निष्कर्ष काढतात किंवा क्रिया करतात. १९५० मध्ये ॲलन ट्युरींग यांनी चाचणीद्वारे मशीनच्या बुद्धिमत्तेची कल्पना मांडली. १९५६ मध्ये जॉन मॅकार्थी यांनी आर्टिफिशियल इंटेलेजन्स हा शब्द सर्वात प्रथम वापरला.

कोमल कडू खंडेराव
BA II

कृत्रिम बुद्धिमत्ता काळाची गरज

आजच्या तंत्रज्ञान युगात कृत्रिम बुद्धिमत्ता म्हणजे आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स हा शब्द आपण वारंवार ऐकतो. सोप्या भाषेत सांगायचे तर मानवाप्रमाणे विचार करण्याची शिकण्याची आणि निर्णय घेण्याची क्षमता जेव्हा आपण संगणक प्रणालीला देतो. तेव्हा त्याला कृत्रिम बुद्धिमत्ता असे म्हणतात.

आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स चे महत्व आणि उपयोग :

आरोग्य क्षेत्र : रोगांचे अचूक निदान करण्यासाठी आणि नवीन औषधांच्या संशोधनासाठी आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स चा वापर मोठ्या प्रमाणावर होत आहे.

शिक्षण : प्रत्येक विद्यार्थ्यांची शिकण्याची पद्धत वेगळी असते. आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स आधारित प्रणाली विद्यार्थ्यांच्या गरजेनुसार त्यांच्या वैयक्तिक शिक्षण देऊ शकतात.

दळणवळण : स्वयंचलित गाड्या आणि स्मार्ट ट्राफिक मॅनेजमेंट हे आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स मुळेच शक्य होत आहे.

दैनंदिन जीवन : आपण वापरणारे व्हर्च्युअल असिस्टंट उदा. सिरी, अलेक्सा इ. हे आर्टिफिशियल इंटेलिजन्सचे उत्तम उदाहरण आहे.

आर्टिफिशियल इंटेलिजन्समुळे मानवी जीवन अधिक सुलभ आणि वेगवान झाले आहे. यात शंका नाही मात्र यासोबतच काही आव्हानेही आहेत. नोकऱ्यांवर होणारा परिणाम माहितीची गोपनीयता आणि नैतिक प्रश्न यावर आपल्याला गांभीर्याने विचार करण्याची गरज आहे. तंत्रज्ञानाचा वापर हा मानवाच्या हितासाठीच होईल याची दक्षता घेणे आजची मुख्य गरज आहे.

२१ व्या शतकात तंत्रज्ञानाने केलेली प्रगती ही थक्क करणारी आहे. या प्रगतीतील सर्वात महत्त्वाचा आणि चर्चेचा विषय तो म्हणजे आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स, आपण कळत नकळतपणे रोजच्या जीवनात ए.आय.चा वापर करत आहोत. मग तो आपल्या स्मार्टफोनमधील व्हॉइस असिस्टंट असो, गुगल ट्रान्सलेटर असो किंवा ते ओ. टी. टी प्लॅटफॉर्म वर आपल्याला सुचवलेले चित्रपट असो.

कविता – यंत्राचे स्वप्न

धावपळीच्या युगामध्ये, नवे एक तंत्र आले
माणसाच्या बुद्धीचे, यंत्र रूप हे झाले

बेटाच्या महासागरात, गहन काही शोधते
मानवाच्या कष्टाला, नवे बळ देते

ना भावना ना हृदय फक्त, तर्क आणि गती
तरी या विश्वात, नवीन लाभली संस्कृती

पण विसरू नको रे मानवा, तूच याचा जनक आहेस
सद्सद्विवेक बुद्धीचा, अजूनही तूच धनी आहेस

रोहित डाबेराव
BA I

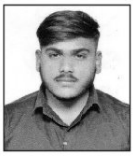

पट्टी वितरण
ससमारंभ

आंतरराष्ट्रीय
मातृभाषा
दिनानिमित्त
विचार व्यक्त करतांना
डॉ.संजय पाटील

मराठी विभागातर्फे
सेमिनारचे आयोजन

स्थानिक तक्रार निवारण समिती व्दारा आयोजित सावित्रीबाई फुले जयंती निमित्त विचार व्यक्त करतांना प्रा.डॉ.नीलिमा देशमुख

इतिहास विभागातर्फे रझिया सुलतान या विषयावर प्रश्नमंजुषा स्पर्धा

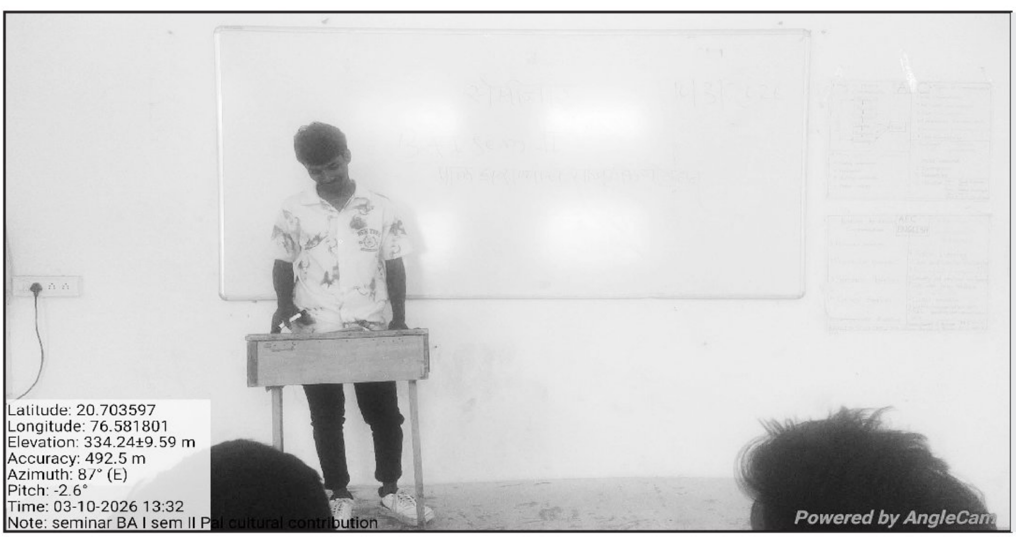

इतिहास विभागातर्फे सेमिनारचे आयोजन

राज्यशास्त्र
विभागातर्फे
तिरंगा रॅली

राष्ट्रीय सेवा योजनेतर्फे
एड्स जनजागृती
कार्यक्रम

रा.से.यो.
विशेष श्रमसंस्कार
शिबीरामध्ये मार्गदर्शन
करतांना
प्रा.डॉ.नीलिमा देशमुख

Department Of English

We shall not cease from exploration,
and the end of all our exploring
will be to arrive where we started and
know the place for the first time

By T.S.ELIOT

Annual Report of English Study Circle

The English study circle organizes various activities in the college. The Departments of English and Marathi collaboratively observed International Translation Day on 1 October 2025. As part of the celebration, the departments organized an online quiz. Dr. Sanjay Patil, Principal of the college, was the chief guest for the programme. In his address, he stated that translation is a significant source of knowledge. He also emphasized that translation is a vast field that offers opportunities for personal growth and self-employment.

Dr. Nilima Deshmukh, Head of the Department of English, explained the objectives of the programme and encouraged students to participate actively in the various activities organized by the department. The English Study Circle was officially announced at the end of the programme.

The department also organized a quiz to mark the birth anniversary of William Shakespeare and students encouraged to participate in this quiz to celebrate the occasion.

The English Study Circle aims to develop and enhance students' language skills and build their confidence in using the English language effectively. To achieve these objectives, the Department of English organized the following activities in the college.

- Teaching- Ability Enhancement Course.
- Use of ICT in Teaching Learning
- Certificate Course in Communication Skills
- Value Added Certificate Course - Basics of Computers
- Ppts and videos kept students engaged during online session.

The English Study Circle

1) President: Saloni Sadar B.A.III
2) Vice President: Neha Nemane B.A.II
3) Secretary: Sweeti Bochare B.A.II
4) Member: Gaurav Ingole B.A.I
5) Member: Rohini Shegokar B.A.I
6) Member: Sopan Patil B.A.I

Department of English
HOD. Dr. Nilima Deshmukh
Dr.Manohar A. Wasnik

Artificial Intelligence and Humanity

Artificial Intelligence (AI) is no longer a concept confined to science fiction novels and futuristic movies. It has become a reality that is rapidly transforming every aspect of human life. From smart phones and virtual assistants to healthcare systems and self-driving vehicles, AI is influencing the way we live, work, learn, and interact with the world around us. Today, Artificial Intelligence stands as one of the most significant technological innovations of the twenty-first century, promising unprecedented opportunities while also presenting new challenges.

Understanding Artificial Intelligence

Artificial Intelligence refers to the ability of machines and computer systems to perform tasks that normally require human intelligence. These tasks include learning from experience, understanding natural language, recognizing patterns, solving problems, making decisions, and even predicting future outcomes. AI systems are designed to process vast amounts of data, identify trends, and perform complex calculations at speeds far beyond human capabilities.

The development of AI has been driven by advancements in computer science, machine learning, data analytics, and neural networks. Modern AI systems continuously improve their performance by learning from data and experiences, making them more efficient and accurate over time.

AI in Everyday Life

Many people use AI daily without even realizing it. Voice assistants such as Siri, Google Assistant, and Alexa rely on AI to understand and respond to user commands. Streaming platforms like Netflix and music apps such as Spotify use AI algorithms to recommend content based on user preferences. Social media platforms employ AI to personalize news feeds and suggest friends or connections.

Online shopping websites use AI to recommend products, while navigation apps analyze traffic patterns to suggest the fastest routes. Facial recognition systems, language translation tools, spam filters, and chat bots are all examples of AI applications that have become a part of everyday life.

AI in Education

The education sector has greatly benefited from Artificial Intelligence. AI-powered learning platforms provide personalized educational experiences by adapting content to individual student needs. Students can learn at their own pace, receive instant feedback, and access educational resources from anywhere in the world.

Virtual tutors and intelligent learning systems help students understand difficult concepts and improve academic performance. AI also assists teachers by automating administrative tasks such as grading assignments, tracking attendance, and analyzing student progress. This allows educators to focus more on teaching and mentoring students. Furthermore, AI has expanded access to education through online courses, digital libraries, and language translation tools, making learning more inclusive and accessible.

AI in Healthcare

Healthcare is one of the most promising areas for AI applications. Artificial Intelligence helps doctors diagnose diseases more accurately and efficiently. Advanced AI systems can analyze medical images, detect abnormalities, and identify diseases such as cancer at early stages. AI-powered tools assist in drug discovery, patient monitoring, and personalized treatment planning. Wearable devices equipped with AI can monitor heart rate, blood pressure, and other health indicators in real time, enabling preventive healthcare.

During global health crises, AI has played a crucial role in tracking disease outbreaks, predicting trends, and supporting medical research. As technology continues to

advance, AI has the potential to make healthcare more affordable, efficient, and accessible. Businesses around the world are increasingly adopting AI to improve productivity and decision-making. AI systems analyze market trends, customer behaviour, and operational data to help organizations make informed decisions.

Customer service has been transformed through AI-powered chatbots and virtual assistants that provide instant support around the clock. Manufacturing industries use AI-driven robots to automate repetitive tasks, increase efficiency, and reduce production costs.

Financial institutions utilize AI for fraud detection, risk assessment, and investment analysis. By processing large volumes of data quickly and accurately, AI enables businesses to remain competitive in a rapidly changing global economy.

AI and Employment

One of the most debated aspects of Artificial Intelligence is its impact on employment. Automation has the potential to replace certain repetitive and routine jobs, leading to concerns about unemployment. Jobs involving data entry, basic customer support, and repetitive manufacturing tasks are particularly vulnerable to automation. However, AI is also creating new opportunities. Emerging fields such as data science, machine learning, AI engineering, robotics, cyber security, and digital innovation are generating demand for skilled professionals. Rather than eliminating all jobs, AI is transforming the nature of work and requiring workers to develop new skills.

For students and young professionals, continuous learning and adaptability will be essential in the AI-driven economy. The future workforce will need a combination of technical expertise, creativity, critical thinking, and emotional intelligence.

Ethical Challenges and Concerns: Despite its numerous benefits, Artificial Intelligence

raises several ethical and social concerns. Privacy is one of the most significant issues. AI systems often rely on large amounts of personal data, making data security and protection critical. Bias in AI algorithms can lead to unfair decisions if the data used for training contains existing prejudices. Ensuring fairness, transparency, and accountability in AI systems is therefore essential. Another concern is the misuse of AI for harmful purposes, such as cyber-attacks, misinformation campaigns, and surveillance. Governments, organizations, and technology companies must work together to establish regulations and ethical guidelines for responsible AI development.

The future of AI is filled with exciting possibilities. Researchers are exploring advanced AI systems capable of solving complex global challenges, including climate change, healthcare accessibility, sustainable agriculture, and disaster management.

AI may revolutionize transportation through autonomous vehicles, improve communication through real-time language translation, and enhance scientific discoveries through advanced data analysis. Smart cities powered by AI could optimize energy consumption, traffic management, and public services.

As AI continues to evolve, it is important to remember that technology should serve humanity. Human values, ethics, and creativity must remain at the centre of AI development to ensure that technological progress benefits society as a whole.

Conclusion: Artificial Intelligence is one of the defining technologies of our era. It has the power to transform industries, improve quality of life, accelerate scientific discoveries, and solve some of the world's most pressing challenges. At the same time, it presents important questions regarding ethics, privacy, employment, and responsibility. For college students, understanding AI is not merely an academic exercise—it is preparation for the future. The next generation will play a crucial role in shaping how AI is developed and used. By embracing innovation while upholding ethical values, students can

contribute to creating a future where Artificial Intelligence enhances human potential and promotes global progress. The future of AI is not simply about intelligent machines; it is about building a smarter, more connected, and more compassionate world for everyone.

Dr. Manohar Atmaram Wasnik
Professor
Department of English

Disadvantages of Artificial Intelligence (AI)

Artificial Intelligence (AI) is one of the most important technological advancements of the modern era. It helps people perform tasks quickly and efficiently in fields such as healthcare, education, banking, transportation, and communication. However, despite its many benefits, AI also has several disadvantages that need careful consideration.

One major disadvantage of AI is job displacement. As machines and automated systems become capable of performing tasks that were once done by humans, many workers may lose their jobs. Industries such as manufacturing, customer service, and data entry are particularly affected by automation.

Another drawback is the high cost of development and maintenance. Creating intelligent machines and software requires significant investment in technology, research, and skilled professionals. Small businesses and developing countries may find it difficult to afford such systems.

AI systems also lack human emotions, creativity, and moral judgment. While they can process information and make decisions based on data, they cannot understand feelings, empathy, or ethical values in the same way humans do. This can sometimes lead to inappropriate or unfair decisions.

Privacy and security concerns are another important issue. AI relies on large amounts of data, including personal information. If this data is misused or falls into the wrong hands, it can lead to privacy violations, cybercrime, and identity theft.

Additionally, excessive dependence on AI may reduce human skills and critical thinking abilities. People may become overly reliant on technology for decision-making, problem-solving, and daily activities.

In conclusion, Artificial Intelligence offers numerous advantages, but it also presents challenges such as unemployment, high costs, privacy risks, and a lack of human judgment. Therefore, AI should be used responsibly and ethically to ensure that it benefits society while minimizing its negative effects.

Sweeti Bochare
B.A. II

Mobile Phone

A mobile phone so small and bright,
Keeps us connected day and night.
With just a touch and simple tap,
The world fits in our little lap.
It helps us learn and helps us share,
Send messages from anywhere.
We talk to friends both near and far,
No matter where their places are.
It gives us knowledge, news, and fun,
And many tasks can soon be done.
But use it wisely, do not spend,
Too much time with your digital friend.
A useful tool in every way,
When used with care each passing day.
So let the mobile serve our needs,
And help us grow through words and deeds.

Rohini Gawahade
B.A.II

Ethical View of Artificial Intelligence

Artificial Intelligence (AI) is transforming the world by improving efficiency, productivity, and innovation. However, as AI becomes more powerful and widespread, ethical concerns regarding its development and use have gained significant attention. Ethics in AI refers to the moral principles and values that guide the design, implementation, and application of intelligent systems. One of the major ethical concerns is privacy. AI systems often collect and analyze large amounts of personal data. Without proper safeguards, this information can be misused, leading to violations of individual privacy and security.

Another important issue is fairness and bias. AI systems learn from data provided by humans. If the data contains biases, the AI may produce unfair or discriminatory outcomes. Therefore, developers must ensure that AI systems are transparent, inclusive, and free from prejudice.

Accountability is also a key ethical challenge. When an AI system makes a mistake or causes harm, determining who is responsible can be difficult. Clear regulations and guidelines are needed to ensure accountability among developers, organizations, and users. The impact of AI on employment raises ethical questions as well. While AI creates new opportunities, it can also replace certain jobs. Society must focus on reskilling workers and ensuring that technological progress benefits everyone.

Furthermore, AI should always respect human dignity and autonomy. Decisions that significantly affect people's lives, such as those related to healthcare, education, or justice, should not be left entirely to machines. Human oversight remains essential.

Ethical AI should be guided by principles such as transparency, fairness, privacy,

accountability, and social responsibility. Governments, educational institutions, businesses, and technology developers must work together to establish ethical standards and regulations.

In conclusion, Artificial Intelligence has immense potential to improve human life, but its development must be guided by strong ethical values. Responsible and ethical use of AI will ensure that technology serves humanity while protecting fundamental rights and promoting social well-being.

Rajendra Ambhore
B.A.II

Technology and Human Life

Technology has become an inseparable part of human life in the modern world. From the invention of the wheel to the development of Artificial Intelligence, technological advancements have continuously transformed the way people live, work, communicate, and learn. Today, technology influences almost every aspect of our daily activities, making life more convenient, efficient, and connected.

One of the greatest contributions of technology is in the field of communication. Mobile phones, social media platforms, and video conferencing applications have made it possible for people to stay connected regardless of distance. Information can be shared instantly, enabling better collaboration and understanding among individuals and communities across the globe.

Technology has also revolutionized education. Students now have access to vast amounts of knowledge through the internet, online courses, digital libraries, and educational applications. Learning is no longer restricted to classrooms; it can take place anytime and anywhere. Technology has made education more accessible and interactive.

In healthcare, technological innovations have improved diagnosis, treatment, and patient care. Advanced medical equipment, robotic surgeries, telemedicine, and health-monitoring devices have increased the quality and efficiency of healthcare services. These developments have contributed significantly to improving human life expectancy and well-being.

The workplace has also undergone remarkable changes due to technology. Automation, computers, and digital tools have increased productivity and simplified complex tasks. Businesses can operate more efficiently, while employees can work remotely using modern communication technologies.

Despite its numerous benefits, technology also presents challenges. Excessive dependence on digital devices can reduce physical activity, affect mental health, and weaken face-to-face social interactions. Privacy concerns, cybercrime, misinformation, and technological unemployment are some of the issues that society must address responsibly.

The relationship between technology and humans should be balanced. Technology is a powerful tool, but it should serve humanity rather than control it. Human values such as creativity, empathy, ethics, and critical thinking remain essential and cannot be replaced by machines.

In conclusion, technology has greatly improved human life by providing comfort, efficiency, and opportunities for growth. However, its benefits can be fully realized only when it is used wisely and responsibly. The future depends not only on technological progress but also on how humans choose to use technology for the betterment of society.

"Technology is at its best when it brings people together and enhances human potential."

Gaurav Ingole
B.A.I

Technology

In a world without technology,
can you imagine how it would be?
To not have any lights.
We'll probably stay home at night.

In a world without technology,
we'll lose forms of connectivity.
We'll not have wifi or 3G,
distance will be as it should be.

However, without technology,
We won't have people far away,
because we can only walk on foot.
Most will live at home for good.

Without technology,
perhaps there'll be more sincerity,
where more people would be seen,
not looking at their phone screens.

Instead they'll stop and listen,
giving undivided attention,
to the people by their side.

Perhaps without technology,
we would have to do things manually.
Life may be tough physically.

But with technology,
is our life really that easy?
Is the world really as it should be?
Are people living in harmony?

Neha Nemane
B.A II

Digital Dawn

The morning light breaks on screens and circuits,
A new day is born in lines of code and hope.
Digital pulses mimic the heartbeat of life,
In silent hums and glowing pixels, we awaken.
Each spark of light carries a promise of change,
A soft reminder that every sunrise writes a new story.

Wires echo the song of beginnings,
Data streams flow like rivers of possibility.
The world is reborn in the language of light,
A calm fusion of human dreams and digital art.
In the quiet glow, we find a shared breath,
A moment of connection between man and machine.

Samyak Dhurandhar
B.A.I

Artificial Intelligence: The Mind We Made

In circuits born of human dreams,
A silent spark begins to gleam.
No beating heart, no soul to claim,
Yet wisdom answers when we name.
It learns the patterns of our days,
Deciphers thoughts in countless ways.
From ancient books to distant skies,
It sees the world through data's eyes.
It writes a song, it paints the dawn,
It helps the weak and carries on.
In hospitals, in schools, in space,
It leaves its gentle, growing trace.
But every gift must bear a guide,
With truth and ethics by its side.
For minds we build must never stray
From kindness lighting every way.
A tool, not master; friend, not king,
Its greatest power—the good we bring.
The future's pen is in our hand,
To shape tomorrow's wiser land.
Let humans dream and machines assist,
Together crafting what's been wished.
With heart and hope, let progress start—
Artificial Intelligence, powered by the human heart.

Saloni Sadar
B.A.III

Artificial Intelligence

AI is clever, AI is new,
It learns from me, it learns from you.
It helps us write, it helps us read,
It gives us answers when we need.
It drives machines, it finds the way,
It makes our work more easy each day.
In schools, hospitals, farms, and space,
AI is growing in every place.
But AI cannot laugh or cry,
It cannot dream or wonder why.
A human heart is full of care,
Something no machine can share.
So let us use this gift with care,
With truth, respect, and love to share.
Together we can reach the sky,
With human minds and helpful AI.

Kajal Sirsagar
B.A.III

AI and Students

AI is here, so smart and bright,
Helping students learn and write.
It solves our doubts, both day and night,
Making study easier and light.
It saves our time with every task,
Answers questions that we ask.
It opens doors to knowledge wide,
With endless learning by our side.
But we should not depend too much,
For books and teachers still matter as such.
Thinking, trying, and making mistakes,
Are how true learning really takes shape.
AI is a tool, not a guide for all,
We must stand strong, whether big or small.
With wisdom, effort, and dreams so high,
Students can shine—with the help of AI.

Aniket Dabhade
B.A. II

**Principal,
Dr. Sanjay Patil
addressing students
in Induction
Program**

**Dr.Nilima Deshmukh
talking about NEP
in Induction Program**

मराठी वाङ्मय अभ्यास मंडळ वार्षिक अहवाल

विद्यार्थ्यांमध्ये मराठी साहित्या विषयी आवड निर्माण व्हावी तसेच त्यांच्यातील सुप्त कलागुणांना वाव मिळावा या दृष्टीने सत्र २०२५–२६ मध्ये मराठी अभ्यास मंडळाची स्थापना करण्यात आली. वर्षभर अभ्यास मंडळाद्वारे विविध उपक्रम राबविण्यात आले. यामध्ये विद्यापीठ स्तरीय आंतर महाविद्यालयीन वादविवाद स्पर्धा, सेमिनार, काव्यवाचन स्पर्धा, निबंध स्पर्धा, वक्तृत्व स्पर्धा अशा विविध कार्यक्रमांचे या सत्रामध्ये आयोजन करण्यात आले होते.

दि.०३–०१–२०२६ रोजी क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांची जयंती साजरी करण्यात आली. यावेळी कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. संजय पाटील होते. तर प्रमुख अतिथी म्हणून इंग्रजी विभाग प्रमुख डॉ. नीलिमा देशमुख उपस्थित होत्या. यावेळी सावित्रीबाई फुले जीवन व कार्यया विषयावर निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते.

दि.२१–०२–२०२६ रोजी आंतरराष्ट्रीय मातृभाषा दिनाचे औचित्य साधून 'मातृभाषेचे महत्त्व' या विषयावर निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. यामध्ये बहुसंख्य विद्यार्थ्यांचा सहभाग होता.

मराठी राजभाषा दिनाच्या पर्वावर दि.२७–०२–२०२६ रोजी कविवर्य कुसुमाग्रज यांच्या जन्मदिनी वैखरी राज्यस्तरीय पुरस्कार सोहळा साजरा करण्यात आला.

मराठी वाङ्मय अभ्यास मंडळ कार्यकारिणी

अध्यक्ष	काजल क्षीरसागर	बी.ए. भाग ३
उपाध्यक्ष	श्रेया चौधरी	बी.ए. भाग ३
सचिव	दिपाली भोजने	बी.ए. भाग ३
सदस्य	गौरव इंगोले	बी.ए. भाग –१
सदस्य	रोहित डाबेराव	बी.ए. भाग–१
सदस्य	योगिता गायकवाड	बी.ए. भाग १
सदस्य	आरती इंगोले	बी.ए. भाग १

डॉ. संजय पाटील
प्राचार्य

प्रो. डॉ. हर्षा ढाले
मराठी विभाग प्रमुख

इतिहास अभ्यास मंडळ अहवाल २०२५ २६

सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालयाच्या इतिहास विभागाद्वारे दरवर्षी विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येते. अभ्यास मंडळ उद्घाटन, इतिहास अभ्यास मंडळाद्वारे व्याख्यान, प्रश्नमंजुषा स्पर्धा, सेमिनार, ग्रुप डिस्कशन इत्यादींचे आयोजन करण्यात येते. २०२५ २६ या वर्षामध्ये काही कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. पाल घराण्याचे सांस्कृतिक योगदान या विषयावर सर्वप्रथम सेमिनारचे आयोजन करण्यात आले. बी.ए. भाग एक सेमिस्टर दोन च्या विद्यार्थ्यांनी या सेमिनारचे आयोजन केले. पाल घराण्याच्या भारतीय संस्कृतीक इतिहासामध्ये अत्यंत महत्त्वाचे योगदान आहे. आपल्या कला शैली व सांस्कृतिक अभिसरणासाठी पाल घराणे प्रसिद्ध आहे. त्यानंतर तीन मार्च २०२६ रोजी प्रतिहार घराण्याचे सांस्कृतिक योगदान या विषयावर विद्यार्थ्यांनी सेमिनारचे आयोजन केले. प्रतीहार घराण्याचे योगदान भारतीय इतिहासामध्ये अनन्यसाधारण असे आहे. आपल्या कला आणि संस्कृतीसाठी प्रतिहार घराणे प्रसिद्ध आहे. या काळामध्ये अनेक साहित्यकृती ची निर्मिती झाली. या काळामध्ये अनेक वैशिष्ट्यपूर्ण मूर्ती कला अस्तित्वात आल्या या संदर्भातले विवेचन विद्यार्थ्यांनी केले. दिनांक १३ मार्च २०२६ रोजी प्रश्नमंजुषा स्पर्धेच्या आयोजन महाविद्यालयामध्ये करण्यात आले. बी.ए. भाग दोन सेमिस्टर चार च्या विद्यार्थ्यांसाठी रजिया सुलतान या विषयावर प्रश्नमंजुषा स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. या प्रश्नमंजुषा स्पर्धेमध्ये विद्यार्थ्यांनी एकमेकांना प्रश्न विचारू व उत्तरे देऊन ऐतिहासिक ज्ञान वाढवण्यामध्ये सहकार्य केले. मेजर सब्जेक्ट मधील अनेक छोटे विषय या प्रश्नमंजुषा स्पर्धेमध्ये घेतल्या गेल्यामुळे विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानामध्ये अधिकाधिक भर पडली.

कृष्णा बोदडे, राहुल पाटोळे, संदीप मांडवेकर, धवल साखरकर, निलेश पांढरे, सुमित इंगळे, गौरव इंगळे, ओम पवार, योगिता गायकवाड इत्यादी अनेक विद्यार्थ्यांनी सेमिनार आणि प्रश्नमंजुषा स्पर्धेमध्ये सहभाग घेतला. इतिहास अभ्यास मंडळाच्या वतीने २०२५ २६ या वर्षात या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले.

डॉ.प्रमोद चव्हाण
इतिहास विभाग प्रमुख
सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे
कला महाविद्यालय खामगाव

राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळ अहवाल २०२५-२६

मानवी जीवनामध्ये राजकीय क्षेत्राला अतिशय महत्त्व आहे. राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय घडामोडी सह संपूर्ण राजकीय ज्ञान प्राप्त होऊन महाविद्यालयाचा प्रत्येक विद्यार्थी एक सुज्ञ नागरिक बनावा, तसेच विद्यार्थ्यांच्या स्वयं अध्ययनात आणि व्यक्तिमत्व विकासाला चालना मिळावी या उद्देशाने महाविद्यालयांमध्ये राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळ स्थापन करण्यात येते. सत्र २०२५ – २६ मध्ये राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळाच्या वतीने महाविद्यालयात विविध कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले होते ते पुढील प्रमाणे.

१) दि.१५/८/२०२५ ला स्वातंत्र्य दिनाचा कार्यक्रम आटोपल्यानंतर महाविद्यालयाच्या परिसरामध्ये तिरंगा रॅली काढण्यात आली. भारताच्या स्वातंत्र्यलढ्यात थोर महात्म्यांनी आपले आत्मबलिदानाची माहिती विद्यार्थ्यांमध्ये रुजावी याकरता आणि राष्ट्रीय ध्वज,संविधान आणि राष्ट्राप्रती प्रेम विकसित व्हावे म्हणून तिरंगा रॅली विभागाच्या वतीने काढण्यात आली यामध्ये बहुसंख्य विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला होता.

२) दि.५/९/२०२५ ला महाविद्यालयामध्ये शिक्षक दिनानिमित्त विभागाच्या वतीने स्वयंशासन उपक्रम राबविण्यात आला. राज्यशास्त्र विभागाच्या अनेक विद्यार्थ्यांनी महाविद्यालयातील संपूर्ण दिवसाचे कामकाज शिक्षकांपासून तर शिपायापर्यंत सांभाळले.त्यानंतर महाविद्यालयातील सर्व शिक्षकांचा यथायोग्य आदर सत्कार करून त्यांच्या प्रति अनेक विद्यार्थ्यांनी आपल्या उत्कट भावना प्रकट केल्या.

३) दि.८/१०/२०२५ ला महाविद्यालयामध्ये शासकीय निर्देशानुसार एक पेड माँ के नाम (वृक्षारोपण व वितरण) अभियान राबवण्यात आले.विभागाच्या प्रत्येक विद्यार्थ्यांद्वारे एक रोपटे महाविद्यालयात लावण्यात आले आणि एक रोपटे आपल्या घरातील परसबागेत किंवा शेताच्या बांधावर लावून त्यांची निगा राखण्याची सूचना देण्यात आल्या.

४) दि.२६/११/२०२५ ला महाविद्यालयामध्ये संविधान दिन साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमात अनेक विद्यार्थ्यांनी संविधान जागृती बद्दल आपले विचार व्यक्त केले. कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय पाटील सर होते.

५) ६/१२/२०२५ ला महाविद्यालयामध्ये महापरिनिर्वाण दिन साजरा करण्यात आला. भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कार्य आणि जीवन चरित्र याविषयी अनेक विद्यार्थ्यांनी आपले मत व्यक्त केले.सुरुवातीला बाबासाहेबांच्या प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करून महाविद्यालयातील सर्व शिक्षक व शिक्षकोत्तर कर्मचाऱ्यांनी व विद्यार्थ्यांनी बाबासाहेबांना वंदन केले.

६) दि.९/१२/२०२५ ला विभागाच्या वतीने महाविद्यालयामध्ये एड्स जनजागृती अभियान राबवण्यात आले. प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून जिल्हा सामान्य रुग्णालय खामगाव येथील श्री दारमोडे साहेब यांनी विद्यार्थ्यांना एड्स या दुर्धर आजाराबद्दल माहिती देऊन त्याचे निवारण करण्याचे अनेक उपाय सांगितले.

७) दि.१२/१/२०२६ ला महाविद्यालयामध्ये विभागाच्या वतीने राष्ट्रीय युवा दिन साजरा करण्यात आला. स्वामी विवेकानंद आणि राजमाता जिजाऊ यांच्या प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करून वंदन करण्यात आले. त्यानंतर निवडक प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांनी स्वामी विवेकानंद आणि जिजाऊ मा साहेबांच्या जीवन चरित्रावर प्रकाश टाकला.

८) दि.२०/२/२०२६ ला महाविद्यालयामध्ये राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने शिवछत्रपती जयंती साजरी करण्यात आली. प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून डॉ. प्रमोद चव्हाण उपस्थित होते. त्यांनी उपस्थिती विद्यार्थ्यांना छत्रपती शिवाजी महाराजांचे नेतृत्व, संघटन कौशल्य व राष्ट्रनिष्ठा याविषयी सविस्तर मार्गदर्शन केले.

राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळ कार्यकारिणी

अध्यक्ष	कु.सलोनी रमेश सदार
उपाध्यक्ष	कु. स्वीटी संतोष बोचरे
सचिव	कु. आरती गजानन इंगोले
सहसचिव	कु. गौरी झरेकर
सदस्य	राहुल राजू पाटोळे
सदस्य	कु. रोहिणी ज्ञानदेव गव्हांदे
सदस्य	रोहित भास्कर डाबेराव

प्रा.गोपाल श्री राखोंडे
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख,
सहकार महर्षी स्व.भास्करराव शिंगणे कला
महाविद्यालय, खामगाव, जी.– बुलढाणा.

समाजशास्त्र अभ्यास मंडळ वार्षिक अहवाल
सत्र २०२५ -२६

समाजशास्त्र हा विषय समाज मानवी वर्तन, सामाजिक संबंध आणि सामाजिक संस्था याचा वैज्ञानिक पद्धतीने अभ्यास करणारा विषय आहे. एवढेच नाही तर, समाजशास्त्रात प्रामुख्याने कुटुंब,जाती, वर्ग, धर्म, शिक्षण, संस्कृती, सामाजिक परिवर्तन,अनुचलन- विचलन स्त्री-पुरुषांचा सामाजिक दर्जा आणि भूमिका याचाही अभ्यास करण्यात येतो . समाजशास्त्राची प्रमुख उपयोगीता म्हणजे, सरकारी धोरणे, सामाजिक सेवा, शिक्षण,संशोधन आणि सामाजिक समस्या ही होय. बरेच विद्यार्थी समाजशास्त्र हा विषय घेऊन एमपीएससी यूपीएससी देखील करतात. या विषयाच्या अध्ययनामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये मान- सन्मान, वृद्धीगत होतो. पुस्तकीं ज्ञानाबरोबरच सामाजिक ज्ञान देखील तितकेच महत्त्वाचे असते.

दिनांक ३० /९ /२०२५ रोजी समाजशास्त्र अभ्यास मंडळातर्फे अतिवृष्टी झालेल्या सांगली, सातारा आणि लातूर येथील नुकसानग्रस्त शेतकऱ्यांसाठी मदत फेरीचे आयोजन करण्यात आले होते. ही फेरी खामगाव शहरातून काढण्यात आली होती. या फेरीच्या माध्यमातून खामगाव शहरातील व्यापाऱ्यांकडून पैसे जमा करण्यात आले.महाविद्यालयाचे कर्मचारी यांच्याकडून देखील पैसे जमा करण्यात आले. व्यापारी आणि महाविद्यालयातील कर्मचारी यांचे एकूण सहा हजार रुपये उपविभागीय अधिकारी खामगाव यांच्यामार्फत मुख्यमंत्री सहायता निधी मध्ये टाकण्यात आले.

दिनांक १८/ ०३/ २०२६ रोजी महाविद्यालयामध्ये समाजशास्त्र अभ्यास मंडळाच्या अंतर्गत बी.ए. भाग एकच्या विद्यार्थ्यांचा सेमिनार घेण्यात आला. सेमिनारचा विषय भारतीय संस्कृती आदर्श का आहे हा होता. बऱ्याच विद्यार्थ्यांनी अत्यंत प्रभावीपणे सेमिनार दिला.

दिनांक ३० /३/२०२५ रोजी समाजशास्त्र अभ्यास मंडळाच्या वतीने बी.ए. भाग २ च्या विद्यार्थ्यांचा सेमिनार घेण्यात आला. सेमिनारचा विषय भारतातील स्त्रियांचा दर्जा आणि भूमिका हा होता. कु. कोमल खंडेराव आणि कांचन वाकोडे यांनी अतिशय विश्लेषणात्मक आणि अभ्यासपूर्ण सेमिनार दिला.

दिनांक २४/३/२०२६ रोजी इ. भाग ३ च्या विद्यार्थ्यांचा सेमिनार घेण्यात आला.सेमिनारचा विषय आदिवासी समाजातील युवा गृह पद्धती हा होता. या सेमिनारमध्ये कु.काजल क्षीरसागर, कु.कोमल कांबळे, कु. श्रेया चौधरी या विद्यार्थिनींनी सक्रिय सहभाग घेऊन, प्रभावीपणे सेमिनार दिला.

समाजशास्त्र अभ्यास मंडळाचे कार्यकारीणी

अध्यक्ष	कु.काजल क्षिरसागर	बी.ए. भाग ३
उपाध्यक्ष	शिवम मोरखडे	बी.ए. भाग २
कोषाध्यक्ष	कु.भावना जाधव	बी. ए. भाग ३
सचिव	श्रेया चौधरी	बी.ए. भाग ३
सदस्य	कु.कोमल कांबळे	बी. ए. भाग ३
सदस्य	कु.प्रगती सुसतकार	बी. ए. भाग १
सदस्य	कु.अस्मिता धुरंदर	बी. ए. भाग १
सदस्य	कु.गायत्री पवार	बी. ए. भाग १
सदस्य	चि.वैभव आखरे	बी. ए. भाग २

संयोजक
डॉ. दयानंद राऊत
M.A.,M Phil, Ph.D, NET
समाजशास्त्र विभाग प्रमुख

क्रीडा व शारीरिक शिक्षण
वार्षिक अहवाल सत्र (२०२५-२६)

खेळाडूंच्या क्रीडा गुणांना व नेतृत्व क्षमतेला चालना देण्यासाठी आपल्या महाविद्यालयातील क्रीडा व शारीरिक शिक्षण विभाग सदैव प्रयत्नशील असतो. या विभागातर्फे राज्यस्तरीय, राष्ट्रीय व विद्यापीठ स्तरीय स्पर्धेमध्ये भाग घेण्याकरता व यश संपादन करण्याकरता वेळोवेळी प्रोत्साहित केले जाते व त्या करिता विविध प्रकारचे प्रशिक्षण शिबिर सुद्धा आयोजित करण्यात येतात.

सत्र २०२५ २६ मध्ये संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ अमरावती द्वारे आयोजित विभिन्न क्रीडा स्पर्धा मध्ये आपल्या महाविद्यालयाने क्रॉस कंट्री ,मैदानी स्पर्धा, कबड्डी(मुले) कबड्डी (मुली)खो–खो (मुले) व तलवारबाजी या विभिन्न क्रीडा स्पर्धा मध्ये सहभाग नोंदविला व या क्रीडा स्पर्धा मध्ये महाविद्यालयीन खेळाडूंनी आपल्या खेळ कौशल्याचे उत्तम प्रदर्शन केले.

सत्र २०२५_२६ मध्ये महाविद्यालयाचे क्रीडा क्षेत्रातील सुयश

संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ द्वारे आयोजित आंतर महाविद्यालयीन तलवारबाजी (**Fencing**) क्रीडा स्पर्धेत महाविद्यालयातील खेळाडू श्री. धवल साखरकर याने या क्रीडा प्रकारा कांस्यपदक प्राप्त केले तसेच आंतर विद्यापीठ तलवारबाजी क्रीडा स्पर्धेमध्ये संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाचे प्रतिनिधित्व करून महाविद्यालयाचा गौरवात भर टाकली, ही स्पर्धा गुरु नानक देव विद्यापीठ, अमृतसर येथे संपन्न झाली.

अशाप्रकारे मा. प्राचार्यांच्या मार्गदर्शनात आपल्या महाविद्यालयातील क्रीडा व शारीरिक शिक्षण विभागाची वाटचाल सुरू आहे.

प्रा. डॉ. गणेश विश्वकर्मा
संचालक,
क्रीडा व शारीरिक शिक्षण विभाग

ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र विभाग अहवाल

मानवाची जी आज प्रगती झाली आहे. त्यामधे सर्वात मोठे योगदान हे ग्रंथांचे असून ही ग्रंथ एकत्रित मिळण्याचे एकमेव ठिकाण म्हणजे ग्रंथालय होय. मानवाला जेव्हा कळू लागले तेव्हा त्याने आपले विचार हे पुस्तकाच्या द्वारे शब्दबद्ध केले त्यांनी लावलेले असंख्य शोध, भौगोलिक, भौतिक, रासायनिक, आणि जीवशास्त्रीय संशोधनाचे माहिती आणि शोध त्याने ग्रंथाद्वारे जगासमोर मांडले आणि आजही ती माहिती आपल्यापर्यंत पिढ्यान पिढ्या ग्रंथालयाद्वारे होत आहे आणि अनंत काळापर्यंत होत राहील.

ग्रंथालयाशिवाय मनुष्य जगूच शकणार नाही हे आता सिद्ध झाले आहे. मानवाची उन्नती त्याचा सर्वांगीण विकास हा ग्रंथालयामुळे झाला असून यांचा शिवाय राहणारा व्यक्ती हा पशुप्रमाणे जीवन जगेल हे मात्र खरे आहे. आमच्या सहकार महर्षी स्वर्गीय भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालयामध्ये ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र अभ्यासक्रमाची सुरुवात सत्र २००७–०८ मध्ये . आणि . अभ्यासक्रमाची सुरुवात २००८–०९ मध्ये केली.

ग्रंथालय व ग्रंथालय माहितीशास्त्र विभाग अंतर्गत डॉक्टर एस आर रंगनाथन जयंती दि.१२/८/२५ ला. साजरी करण्यात आली होती त्यामध्ये कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय पाटील होते त्याचबरोबर कार्यक्रमाचे आयोजन डॉ. संदीप लांडे आणि सचिन कोल्हे यांनी केले या कार्यक्रमाला महाविद्यालयाचे बी.लिब. आणि एम.लिब. चे संपूर्ण विद्यार्थी उपस्थित होते. त्याचबरोबर सामूहिक वाचन घेण्यात आले होते. यामध्ये बी.ए., बी.लिब. आणि एम. लिब. च्या विद्यार्थ्यांचा समावेश होता. आणि त्याचबरोबर २७/०२/२६ ला महाविद्यालयामध्ये राज्यस्तरीय वैखरी साहित्य पुरस्कार च्या निमित्याने महाविद्यालयामध्ये ग्रंथा प्रदर्शनी आयोजित करण्यात आली होती यामध्ये सर्वप्रथम ग्रंथ दिंडी काढण्यात आली होती. या ग्रंथ प्रदर्शनीचे उद्घाटक अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे माजी अध्यक्ष फ. मु. शिंदे हे होते. त्याचबरोबर या कार्यक्रमाला संस्थेचे सचिव डॉ. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय पाटील व इतर मान्यवर उपस्थित होते.

त्यानंतर दिनांक २७/०३/२६ ला ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र विभागाअंतर्गत . आणि . च्या विद्यार्थ्यांची पेपर प्रेझेंटेशन घेण्यात आले होते यामध्ये ग्रंथालय आणि माहिती शास्त्र विभागाचे संपूर्ण विद्यार्थ्यांनी सादरीकरण केले. आणि त्याचबरोबर ग्रंथालय शास्त्र विभागाअंतर्गत दरवर्षीप्रमाणे विद्यार्थ्यांचे टूर व्हिजिट दिनांक १५/०४/२६ ला. श्री संत गजानन महाराज अभियांत्रिकी महाविद्यालय ग्रंथालय. शेगाव येथे आयोजित केली होती त्यामध्ये बी.लिब. आणि एम.लिब. चे संपूर्ण विद्यार्थी उपस्थित होते.

ग्रंथालय हे विद्यार्थ्यांच्या दृष्टिकोनातून संयुक्त आहे. त्यामध्ये यामध्ये एकूण ६५९७ ग्रंथ ,११ नियतकालिक,६ वर्तमानपत्र, ७२ कात्रण प्रकल्प, १४२ . चे प्रकल्प उपलब्ध आहे व २७ जर्नलचे बॅक व्हालूम , अभ्यासक्रमाचे सिल्याबस तसेच अमरावती विद्यापीठाच्या प्रश्नपत्रिका उपलब्ध आहे.

ग्रंथालयामध्ये बऱ्याच प्रमाणात माहिती तंत्रज्ञानाचा उपयोग केला जातो. त्यामध्ये ग्रंथालय संगणकीकरण झालेले आहे. यामध्ये या लिबसॉफ्ट आज्ञावलीचा उपयोग करण्यात आला आहे. त्याचबरोबर बारकोड सिस्टमचा सुद्धा उपयोग केला आहे व ग्रंथालयामध्ये सीसीटीव्ही कॅमेरे उपलब्ध आहेत. ग्रंथलाद्वारे काही सुविधा पुरल्या जातात. यामध्ये वाचन कक्ष सेवा संदर्भ सेवा देवाण–घेवाण सेवा प्रकलिपी सेवा, प्रश्नपत्रिका सिल्याबस आणि त्याचबरोबर ई–बुक आणि जर्नल उपलब्ध करून दिल्या जातात. येणाऱ्या काळामध्ये उत्तम प्रकारे साहित्य निवड व उत्तम प्रकारे सेवा देण्याचे मानस महाविद्यालयाचे आहे.

डॉ. संदीप लांडे
,
श्री सचिन कोल्हे
ग्रंथालय विभाग

गृहअर्थशास्त्र विभाग अहवाल सत्र २०२५-२६

गृहअर्थशास्त्र हे जीवन शिक्षण आहे. कारण यामध्ये गृहिणीच्या गृह जीवनाशी निगडित असलेल्या सर्व विषयांचे अध्ययन करण्यात येते. त्यामुळेच हा विषय विद्यार्थीसाठी अत्यंत जिव्हाळ्याचा तसेच सर्वांगीण विकासाच्या दृष्टीने सुद्धा महत्त्वाचा आहे. विद्यार्थिनीच्या अंगी असलेल्या कलागुणांना तसेच कौशल्यांना वाव मिळावा आणि विषयाची शास्त्रोक्त पद्धतीने ज्ञान मिळावे हा उद्देश साध्य होण्यासाठी सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालय खामगाव येथे पदवी स्तरावरील अभ्यासक्रमामध्ये या शिक्षणाचा समावेश करण्यात आला.

या विषयांमध्ये अभ्यासक्रमासोबतच विद्यार्थिनीच्या सुप्त गुणांना वाव मिळावा आणि त्यांचा विकास व्हावा. या दृष्टीने महाविद्यालयामध्ये या विषयांतर्गत विविध उपक्रमाचे आयोजन करण्यात येते. यामध्ये दिनांक २३. ०९.२०२५ रोजी पोषण महिन्यानिमित्त महाविद्यालयात प्रथिने युक्त नाविन्यपूर्ण खाद्यपदार्थ स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. यामध्ये विद्यार्थिनींनी प्रथिने युक्त विविध नाविन्यपूर्ण खाद्यपदार्थ बनवून आणली. सदर कार्यक्रमाचे अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.संजय पाटील होते तर कार्यक्रमाच्या परीक्षक डॉ. नीलिमा देशमुख या होत्या. मुलींनी बनवलेल्या विविध नाविन्यपूर्ण डिश मधून खाद्यपदार्थाचे परीक्षण करण्यात आले व त्यातून तीन क्रमांक काढण्यात आले. यातील प्रथम क्रमांक बी.ए. भाग १ची विद्यार्थिनी अर्पिता सागर धुरंधर, द्वितीय क्रमांक बी.ए. भाग २ ची विद्यार्थीनी कोमल कडू खंडेराव. तृतीय क्रमांक बी.ए. भाग ३ ची विद्यार्थिनी सलोनी रमेश सदार यांनी मिळविला. क्रमांक प्राप्त विद्यार्थिनींना पारितोषिक प्रदान करण्यात आले.

विद्यार्थिनींमध्ये आरोग्य आणि पोषण विषयक जनजागृती निर्माण व्हावी या उद्देशास्तव पोषण महिन्याचे औचित्य साधून दिनांक २९/ ०९/ २०२५ रोजी महाविद्यालयात आरोग्य व पोषण विषयक मार्गदर्शन तसेच गृहअर्थशास्त्र अभ्यास मंडळाची स्थापना अशा कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले.कार्यक्रमाचे अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय पाटील हे होते कार्यक्रमाच्या प्रमुख अतिथी सुरज देवी रामचंद्र मोहता महिला महाविद्यालय खामगाव येथील गृह अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ. मेघा देशपांडे या होत्या. त्यांनी विद्यार्थिनींना आहार, आरोग्य, मासिक पाळी याविषयी मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमाचे संचालन अर्पिता धुरंदर बी.ए. भाग १ च्या विद्यार्थिनींनी केले. डॉ.मेधा देशपांडे यांनी गृहअर्थशास्त्र अभ्यास मंडळाची कार्यकारिणी घोषित केली.

विद्यार्थिनींना रोजगार विषयक ज्ञान मिळावे आणि रोजगार विषयक माहिती व्हावी यासाठी दि. १५. १. २०२६ रोजी खामगाव येथील शिवांगी पार्ले बिस्कीट फॅक्टरीला भेट देण्यात आली. यामध्ये विद्यार्थिनींना रॉ – मटेरियल पासून ते बिस्कीट बनवणे, त्याची पॅकिंग करणे,लेबलिंग करणे, मार्केटिंग करणे इत्यादी बद्दलची माहिती मिळाली. भेटीचे आयोजन गृह अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ. मालती सातव यांनी केले. यामध्ये महाविद्यालयातील गृह अर्थशास्त्र विषयाच्या बीए भाग १,२ आणि ३ च्या सर्व विद्यार्थिनींनी सहभाग नोंदविला. त्याचप्रमाणे दिनांक १३/०३/२०२६ रोजी राष्ट्रीय सेवा योजना आणि गृह अर्थशास्त्र विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने माता व बालकांसाठी आरोग्य तपासणी शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष महाविद्यालयाच्या मराठी विभाग प्रमुख डॉ. हर्षा ढाले ह्या होत्या तर कार्यक्रमाचे प्रमुख अतिथी पंचशील होमिओपॅथिक मेडिकल कॉलेज येथील डॉ. कवीश्वर विप्लव हे होते. आरोग्य शिबिरामध्ये माता आणि बालकांची आरोग्य तपासणी करण्यात आली.

दरवर्षीप्रमाणे महाविद्यालयात स्नेहसंमेलनाचे औचित्य साधून २४.३.२०२६ रोजी गृह अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने टाकाऊ वस्तु पासून टिकाऊ वस्तु स्पर्धा ,रांगोळी स्पर्धा, मेहंदी स्पर्धा, सलाड डेकोरेशन स्पर्धा आणि पुष्परचना स्पर्धा यांचे आयोजन करण्यात आले होते.स्पर्धेमध्ये बीए १,२, दोन ३ च्या विद्यार्थिनींनी सहभाग घेतला. स्पर्धेमधील सहभागी विद्यार्थ्यांमधून प्रथम,द्वितीय, तृतीय क्रमांक काढण्यात आले. व क्रमांक प्राप्त विद्यार्थ्यांना पारितोषिकाचे वितरणही करण्यात आले. स्पर्धेचे अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय पाटील हे होते तर परीक्षक महाविद्यालयाच्या इंग्रजी विभाग प्रमुख डॉ. नीलिमा देशमुख तसेच मराठी विभाग प्रमुख डॉ.हर्षा ढाले ह्या होत्या. कार्यक्रमाचे आयोजन गृहअर्थशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ. मालती सातव यांनी केले. कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेसाठी सर्वांचे उत्कृष्ट सहकार्य लाभले.

गृहअर्थशास्त्र अभ्यास मंडळ कार्यकारिणी खालीलप्रमाणे

अध्यक्ष	सलोनी रमेश सरदार	बी.ए. ३
उपाध्यक्ष	काजल राम क्षीरसागर	बी.ए. ३
सचिव	कांचन प्रकाश वाकोडे	बी.ए. २
सदस्य	श्रद्धा मुकिंदा गव्हांदे	
सदस्य	कोमल कडू खंडेराव	बी.ए. २
सदस्य	अर्पिता सागर धुरंदर	बी.ए. १
सदस्य	आरती गजानन इंगोले	बी.ए. १

प्रा.डॉ. मालती सातव
गृहअर्थशास्त्र विभाग

राष्ट्रीय सेवा योजना अहवाल २०२५ - २६

सहकार महर्षी स्व.भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालयांतर्गत असलेल्या राष्ट्रीय सेवा योजनेचे युनिट शंभर मुलांचे आहे. दरवर्षी रासयो तर्फे समाज उपयोगी कामे केली जातात. बऱ्याच वेळा देशहितासाठी देखील कार्यक्रम राबविले जातात. जसे की पल्स पोलिओ अभियान. राष्ट्रीय कार्यात सहभागी होऊन राष्ट्रहित जपले जाते. रासेयो तर्फे अनेक प्रकारचे कार्यक्रम, उपक्रम, अभियान राबवले जातात. पुढच्या वर्षी यापेक्षा अधिक उपक्रमशील विद्यार्थी केंद्रित, समाजित देशहित जपणारे कार्यक्रमाचे आखणी करून त्याची अंमलबजावणी केली जाते जसे की प्लास्टिक मुक्त अभियान, वृक्षारोपण, मतदार जागृती रॅली, तिरंगा रॅली, लसीकरण, स्वच्छता अभियान, रासेयो स्थापना दिवस, गाडगेबाबा, महात्मा गांधी, डॉ. आंबेडकर यांची जयंती, रक्तदान शिबिर, एड्स जनजागृती कार्यशाळा, संविधान दिवस इत्यादी.

आंतरराष्ट्रीय योग दिवस

दि.२१/६/२०२५ ला महाविद्यालयाच्या प्रांगणात आंतरराष्ट्रीय दिवसाचे आयोजन करण्यात आले होते. राष्ट्रीय सेवा योजना व क्रीडा विभागाच्या संयुक्त विद्यमाने या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. रासोयो च्या स्वयंसेवकांना योगाचे महत्त्व कळावे आणि प्रत्यक्ष अनुभूती घेता यावी, तसेच अधिकाधिक योगाचा प्रसार होऊन समाज निरामय जीवन जगावा या उद्देशाने हा दिवस साजरा करण्यात येतो. मार्गदर्शक म्हणून योगाचार्य प्राध्यापक श्री अनिल मुलांडे सर हे उपस्थित होते. त्यांनी महाविद्यालयाच्या प्रांगणात सकाळी सहा वाजता उपस्थित रासेयो स्वयंसेवक, प्राध्यापक, महाविद्यालयाचे कर्मचारी तथा नागरिक वृंदांना प्रत्यक्ष विविध प्रकारचे व्यायाम, असणे, प्राणायाम करून दाखवले आणि प्रत्यक्ष करूनही घेतले.

तिरंगा रॅली

दि.१५/८/२०२५ ला स्वातंत्र्य दिनाचा कार्यक्रम आटोपल्यानंतर महाविद्यालयाच्या परिसरामध्ये तिरंगा रॅली काढण्यात आली. भारताच्या स्वातंत्र्यलढ्यात थोर महात्म्यांनी आपले आत्मबलिदानाची माहिती विद्यार्थ्यांमध्ये रुजावी याकरीता राष्ट्रीय ध्वज, संविधान आणि राष्ट्राप्रती प्रेम विकसित व्हावे म्हणून तिरंगा रॅली विभागाच्या वतीने काढण्यात आली. यामध्ये बहुसंख्य विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला होता.

शिक्षक दिन

दि.५/९/२०२५ ला महाविद्यालयामध्ये शिक्षक दिनानिमित्त विभागाच्या वतीने स्वयंशासन उपक्रम राबविण्यात आला. राज्यशास्त्र विभागाच्या अनेक विद्यार्थ्यांनी महाविद्यालयातील संपूर्ण दिवसाचे कामकाज शिक्षकांपासून तर शिपायापर्यंत सांभाळले.त्यानंतर महाविद्यालयातील सर्व शिक्षकांचा यथायोग्य आदर सत्कार करून त्यांच्याबद्दल अनेक विद्यार्थ्यांनी आपल्या उत्कट भावना प्रकट केल्या.

राष्ट्रीय सेवा योजना दिन – उद्बोधन वर्ग

दि. २४/०९/२०२५ ला महाविद्यालयामध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने रासेयो दिनानिमित्त उदबोधन वर्गाचे आयोजन करण्यात आले होते. या वर्गाला प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून डॉ. दयानंद राऊत सर उपस्थित होते कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक व पाहुण्याचा परिचय राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रमाधिकारी प्रा.गोपाल राखोंडे सर यांनी करून दिला. प्रा.डॉ. राऊत सर यांनी उपस्थित राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवकांना राष्ट्रीय सेवा योजनेचा इतिहास, उपयुक्तता आणि महत्व विविध उदाहरणाद्वारे प्रस्तुत केले.

वृक्षारोपण व वितरण

दि.८/१०/२०२५ ला महाविद्यालयामध्ये शासकीय निर्देशानुसार एक पेड माँ के नाम (वृक्षारोपण व वितरण) अभियान राबवण्यात आले.विभागाच्या प्रत्येक विद्यार्थ्यांद्वारे एक रोपटे महाविद्यालयात लावण्यात आले आणि एक रोपटे आपल्या घरातील परसबागेत किंवा शेताच्या बांधावर लावून त्यांची निगा राखण्याची सूचना देण्यात आल्या.

वंदे मातरम गाण

७/११/२०२५ रोजी वंदे मातरम या गीता १५० वर्षे पूर्ण झाली आहेत. यानिमित्त सर्व जनमानसात देश भावना जागृत होण्यासाठी या गीताने बजावलेली भूमिका लक्षात घेऊन महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने महाविद्यालयाच्या सर्व विद्यार्थी प्राध्यापक व इतर शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यासह सामूहिक वंदे मातरम गायनाचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता. महाविद्यालयाच्या सांस्कृतिक कक्षामध्ये सर्वांनी मिळून वंदे मातरम गान करण्यात आले.

संविधान दिन

दि.२६/११/२०२५ ला महाविद्यालयामध्ये संविधान दिन साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमात अनेक विद्यार्थ्यांनी संविधान जागृती बद्दल आपले विचार व्यक्त केले. कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय पाटील सर होते.

महापरिनिर्वाण दिन

६/१२/२०२५ ला महाविद्यालयामध्ये महापरिनिर्वाण दिन साजरा करण्यात आला. भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कार्य आणि जीवन चरित्र याविषयी अनेक विद्यार्थ्यांनी आपले मत व्यक्त केले.सुरुवातीला बाबासाहेबांच्या प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करून महाविद्यालयातील सर्व शिक्षक व शिक्षकोत्तर कर्मचाऱ्यांनी व विद्यार्थ्यांनी बाबासाहेबांना वंदन केले.

एड्स जनजागृती अभियान

दि.९/१२/२०२५ ला विभागाच्या वतीने महाविद्यालयामध्ये एड्स जनजागृती अभियान राबवण्यात आले. प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून जिल्हा सामान्य रुग्णालय खामगाव येथील श्री दारमोडे साहेब यांनी विद्यार्थ्यांना एड्स या दुर्धर आजाराबद्दल माहिती देऊन त्याचे निवारण करण्याचे अनेक उपाय सांगितले.

राष्ट्रीय युवा दिन

दि.१२/१/२०२६ ला महाविद्यालयामध्ये विभागाच्या वतीने राष्ट्रीय युवा दिन साजरा करण्यात आला. स्वामी विवेकानंद आणि राजमाता जिजाऊ यांच्या प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करून वंदन करण्यात आले. त्यानंतर निवडक प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांनी स्वामी विवेकानंद आणि जिजाऊ मा साहेबांच्या जीवन चरित्रावर प्रकाश टाकला.

शिवछत्रपती जयंती

दि.२०/२/२०२६ ला महाविद्यालयामध्ये राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने शिवछत्रपती जयंती साजरी करण्यात आली. प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून डॉ. प्रमोद चव्हाण उपस्थित होते. त्यांनी उपस्थिती विद्यार्थ्यांना छत्रपती शिवाजी महाराजांचे नेतृत्व, संघटन कौशल्य व राष्ट्रनिष्ठा याविषयी सविस्तर मार्गदर्शन केले.

संत गाडगेबाबा जयंती

दि.२१/२/२०२६ ला महाविद्यालयामध्ये संत गाडगेबाबा जयंती राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने साजरी करण्यात आली. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय पाटील व प्रमुख वक्ते डॉ. गणेश विश्वकर्मा यांनी गाडगेबाबांचे प्रतिमेला हारातून करून वंदन केले व विद्यार्थ्यांना त्यांच्या जीवनाविषयी मार्गदर्शन केले. रासेयोतिल अनेक विद्यार्थ्यांनी सुद्धा संत गाडगेबाबा विषयी आपले मत व्यक्त केले.कार्यक्रमाचे आयोजन रासेयो च्या वतीने प्रा.गोपाल राखोंडे सर यांनी केले.

मा.फुले जयंती व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जयंती

दि.१४/४/२०२६ ला महाविद्यालयामध्ये महात्मा फुले व डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर जयंती साजरी करण्यात आली.सर्वप्रथम ऑफिस उपस्थितांनी महात्मा फुले व डॉ.आंबेडकर यांच्या प्रतिमेला हर हर पण करून बंधन केले. प्राचार्य डॉ.संजय पाटील सर यांनी दोघांच्या कार्यांचा आढावा घेऊन त्यांच्या आदर्शावर वाटचाल करण्याचे आवाहन विद्यार्थ्यांना केले.

श्रमसंस्कार शिबिर

दि.९/२/२०२६ ते १६/२/२०२६ दरम्यान विशेष श्रमसंस्कार शिबिर दत्त ग्राम मांडका येथे आयोजित करण्यात आले होते. या शिबिरामध्ये ५० स्वयंसेवकांनी दोन शिक्षक सहभागी झाले होते.या शिबिरामध्ये स्वच्छता अभियान, वृक्षारोपण, सांस्कृतिक कार्यक्रम, बौद्धिक कार्यक्रम, शोषखड्डे, बंधारा, पशुचिकित्सा शिबिर, बाल व महिलांचे आरोग्य तपासणी शिबिर, कृषी मार्गदर्शन शिबिर, स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन वेळेचे नियोजन आणि तणाव व्यवस्थापन आधी वेगवेगळ्या प्रकारचे कार्यक्रम घेण्यात आले.

प्रा.गोपाल.श्री.राखोंडे
समन्वयक, राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग,
सहकार महर्षी स्व भास्करराव शिंगणे कला
महाविद्यालय, खामगाव, जी.– बुलढाणा.

सांस्कृतिक विभाग अहवाल

सत्र २०२५ – २६ महाविद्यालयातील सांस्कृतिक विभागाअंतर्गत अनेक प्रकारचे कार्यक्रम घेण्यात येतात. महाविद्यालयीन युवकातील कलागुणांना वाव देणे हे सांस्कृतिक विभागाचे प्रमुख उद्दिष्टे आहे.बऱ्याच विद्यार्थ्यांमध्ये अनेक प्रकारचे कौशल्य कलागुण असतात. पण ते प्रकट करण्यासाठी विचार मंच नसतो.म्हणून सांस्कृतिक विभागाच्या माध्यमातून त्यांना विचारमंच उपलब्ध करून दिला जातो. भारताची सांस्कृतिक ओळख जतन करणे, कलाकारांना प्रोत्साहन देने,भावनिक एक्य निर्माण करणे, आणि मुलांना भारतीय संस्कृतीची जाणीव करून देणे, ही देखील सांस्कृतिक विभागाचे प्रमुख उद्दिष्ट आहेत.

दि.२४/ २/ २०२६ ते २५/ २ २०२६ या दरम्यान महाविद्यालयामध्ये दोन दिवशीय वार्षिक स्नेहसंमेलन पार पडले. पहिल्या दिवशी रांगोळी स्पर्धा,पुष्परचना स्पर्धा, डीश डेकोरेशन स्पर्धा, टाकाऊ वस्तु पासून टिकाऊ वस्तू तयार करणे इत्यादी स्पर्धा पार पडल्या. कमवा आणि शिका या विचारधारेला अनुसरून महाविद्यालयांमध्ये आनंद मेळावा घेण्यात आला. यानंतर दुसऱ्या दिवशी सामुदायिक नृत्य स्पर्धा, एकल नृत्य स्पर्धा, एकांकिका, गीत गायन स्पर्धा अशा अनेक स्पर्धा घेण्यात आल्या.यावेळी विचार मंचावर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.संजय पाटील,डॉ. नीलिमा देशमुख,डॉ. हर्षा ढाले, डॉ. प्रमोद चव्हाण, डॉ. दयानंद राऊत उपस्थित होते. सर्व स्पर्धेचे मूल्यमापन प्रा अलका काळणे प्रा. अनिता सातव, डॉ. मालती सताव यांनी केले. संचालन डॉ. मालती सताव यांनी केले प्रास्ताविक डॉ. दयानंद राऊत यांनी केले. संपूर्ण स्नेहसंमेलनाचे आयोजन डॉ दयानंद राऊत यांनी इतर सर्व प्राध्यापकांच्या सहकार्याने केले होते. प्रत्येक स्पर्धेचे प्रथम,द्वितीय व तृतीय व क्रमांक देऊन, विद्यार्थ्यांना एक सन्मानचिन्ह आणि प्रमाणपत्र देण्यात आले. यावेळी डॉ. वासनिक, डॉ. संदीप लांडे, प्रा गोपाल राखोंडे बी. व्होक चे शिक्षक, आयटीआयचे शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी आणि विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

प्रा. डॉ. दयानंद राऊत
सांस्कृतिक विभाग

राष्ट्रीय छात्र सेना अहवाल

राष्ट्रीय छात्र सेना ही देशात अंतर्गत असुरक्षित प्रसंगी नागरी संरक्षण सेवेसाठी मोलाचे कार्य करणारी छात्र संघटना आहे. २० नोव्हेंबर १९४८ ला विशेष कायदा मंजूर करून एन.सी.सी. ची स्थापना करण्यात आली. विद्यार्थ्यांमध्ये सैन्याविषयी आवड निर्माण करणे. देशाप्रती आदर, प्रेम असलेले साहसी युवक तयार करणे, हा या संघटनेचा उद्देश आहे.एन.सी.सी. हा वैकल्पिक विषय आहे. एकता व अनुशासन हे एन.सी.सी.चे ब्रीदवाक्य आहे. महाविद्यालयांमध्ये २०१२ –१३ पासून ३० छात्रांचे युनिट तयार करण्यात आले. सद्यपरिस्थितीत ३६ छात्रांचे युनिट मिळालेले आहे. या युनिटच्या सर्व क्षेत्रांची भरती १ सप्टेंबर २०२५ रोजी करण्यात आलेली आहे. त्यामध्ये २४ एस. डी. व १२एस डी(सीनियर डिव्हिजन) आहेत. या विभागाद्वारे विविध उपक्रम राबवण्यात आलेले आहे.२६ नोव्हेंबर संविधान दिवस तसेच एड्स जनजागृती मोहीम व पल्स पोलिओ सारखे विविध कार्यक्रम आयोजित करण्यात आलेले आहे.तसेच समाज प्रबोधनासाठी मतदान साक्षरता दिन राबवण्यात आलेला आहे

डॉ.दीप्ती कुलकर्णी
एन.सी.सी. अधिकारी

एक दिवसीय राष्ट्रीय परिषद अहवाल

सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालय, खामगाव, स्व. छगनलाल मुलजीभाई कढी महाविद्यालय, अचलपूर कॅम्प आणि श्रीमती कावेरीदेवी केदारमल अग्रवाल महाविद्यालय, मलकापूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने एक दिवसीय आंतरविद्याशाखीय राष्ट्रीय परिषद दि.०३ फेब्रुवारी २०२६ रोजी सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालय खामगाव येथे संपन्न झाली. मानवी विकासाचे पैलू: बहुआयामी दृष्टिकोनहा परिषदेचा विषय होता. उद्घाटन समारंभाचे अध्यक्ष संस्थेचे सचिव डॉ. सदगुण देशमुख तर उद्घाटक म्हणून संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. मिलिंद बारहाते यांची प्रमुख उपस्थिती होती. तर बीजभाषक म्हणून महाराजा कृष्णकुमारसिंहजी भावनगर विद्यापीठ, भावनगर येथील डॉ. जे. आर. सोनवणे, तसेच चिल्ड्रेन्स युनिव्हर्सिटी गांधीनगर येथील प्रा. डॉ. अश्विन निसारता, दादासाहेब तारे शिक्षण संस्थेचे सचिव श्रीपाद तारे, सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे स्मृती शिक्षण आणि आरोग्य प्रसारक मंडळाचे उपाध्यक्ष दिलीपराव देशमुख प्राचार्य शक्ती सिंग राजपूत, प्राचार्य डॉ. संजय पाटील प्राचार्य काशिनाथ बराटे, इत्यादी मान्यवर उपस्थित होते.

बीजभाषक डॉ .जे. आर. सोनवणे यांनी साहित्यातून मूल्यांची निर्मिती होऊन समृद्ध विचार प्रक्रियेचा विकास घडतो असे स्पष्ट केले. प्रा .डॉ. अश्विन निसारता यांनी विविध उदाहरणांच्या आधारे मानवी विकासाचे अनेक पैलू उलगडून दाखविले.

परिषदेचे दुसरे सत्र 'मानवी विकासात साहित्य आणि सामाजिक शास्त्र यांचे योगदान' या विषयावर झाले. या सत्राचे अध्यक्ष गो. से. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. धनंजय तळवणकर होते. सामाजिक शास्त्रे मानवी विकासाला पूरक ठरणारी शास्त्रे आहेत, असे अध्यक्षीय भाषणात ते बोलत होते. प्रमुख वक्ते सिनेट सदस्य प्रा. डॉ. रवींद्र मुंद्रे यांनी सामाजिक शास्त्रांमध्ये मानवी विकासाचे विविध पैलू अंतर्भूत असल्याचे नमूद केले. या सत्रातील दुसरे वक्ते डॉ. सुरजप्रसाद शुक्ला यांनी अनेक साहित्यिकांच्या लेखनातून मानवी मूल्ये, संवेदना आणि सामाजिक जाणीव विकसित होऊन मानवी प्रगतीला योग्य दिशा मिळाल्याचे प्रतिपादन केले. या सत्राचे अध्यक्षपद गो.से. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. धनंजय तळवणकर यांनी भूषविले. तिसऱ्या सत्रात प्राचार्य डॉ. रामेश्वर खडसन, प्राचार्य डॉ. गजानन शर्मा यांच्या उपस्थितीत संशोधकांनी शोधनिबंध सादर केले. समारोपीय समारंभाच्या अध्यक्षस्थानी प्राचार्य डॉ. काशिनाथ बराटे होते, तर प्रमुख वक्ते म्हणून इतिहास अभ्यास मंडळाचे अध्यक्ष प्रा. डॉ. नामदेव ढाले यांनी मार्गदर्शन केले. अध्यक्षीय भाषणात डॉ. सद्गुण देशमुख यांनी मानवी विकास साधायचा असेल तर माणसाने माणसाशी माणुसकीने वागणे आवश्यक असून प्रत्यक्ष कृतीतून तसेच आचार विचारातून मानवी मूल्ये जोपासली पाहिजेत, असे मत व्यक्त केले.

या राष्ट्रीय परिषदेला पंजाब, कर्नाटक, गुजरात तसेच मुंबई, पुणे, धुळे अहिल्यानगर, नांदेड सोलापूर, कोल्हापूर आदी भागातून एकूण २३५ शोधनिबंध प्राप्त झाले. परिषदेस विविध महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्राध्यापक व संशोधक उपस्थित होते. प्रास्ताविक प्राचार्य डॉ. संजय पाटील यांनी केले. सूत्रसंचालन इंग्रजी विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. नीलिमा देशमुख तर आभार परिषदेच्या समन्वयक प्रा. डॉ. हर्षा ढाले यांनी मानले.

समन्वयक
प्रा. डॉ. हर्षा ढाले

आमचे भूषण

क्रीडा विभाग

धवल साखरकर

यास आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धेत कास्य पदक प्राप्त.
तसेच आंतर विद्यापीठ स्पर्धेत संत गाडगेबाबा अमरावती
विद्यापीठाचे प्रतिनिधित्व केले

सहकार महर्षी स्व.भास्करराव शिंगणे स्मृती आंतर महाविद्यालयीन वादविवाद
स्पर्धेतील विजयी चमूस फिरती ढाल प्रदान करतांना प्राचार्य डॉ.संजय पाटील व इतर मान्यवर

'मानवी विकासाचे पैलू: बहुआयामी दृष्टिकोन' या विषया वरील राष्ट्रीय परिषदेच्या उद्घाटन प्रसंगी जर्नल्सचे प्रकाशन करतांना
संगाबा अमरावती विद्यापीठाचे कुलगुरू मा.डॉ. मिलिंद बारहाते, संस्थेचे सचिव डॉ. सद्गुण देशमुख व इतर मान्यवर

वैखरी राज्यस्तरीय साहित्य पुरस्कार २०२६ प्रसंगी उपस्थित मान्यवर डॉ. फ.मु. शिंदे,
रंगनाथ पठारे, राजन गवस, डॉ. सदानंद देशमुख, डॉ. श्रीपाद जोशी व डॉ. सद्गुण देशमुख